

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НСМЕЦЬ

« ____ » _____ 2023 р.

**ПЕРСПЕКТИВИ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ
У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 5 курсу, групи ГР-51
спеціальності 106 «Географія»

ОПП «Географія рекреації та туризму»

Хвостов Ярослав Віталійович

Науковий керівник:

к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

Секретар ЕК Євгенія ТЕЛЕБЕНЄВА

« ____ » _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ	5
1.1.	Туристична індустрія: поняття, сутність, структура.....	5
1.1.1.	<i>Дефініція поняття «туристична індустрія».....</i>	8
1.1.2.	<i>Структура туристичної індустрії.....</i>	10
1.2.	Фактори впливу на розвиток туристичної індустрії.....	16
1.3.	Методичні засади дослідження туристичної індустрії.....	21
РОЗДІЛ 2.	ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ... ..	23
2.1.	Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної індустрії.....	23
2.2.	Структурні та територіальні особливості туристсько- рекреаційних ресурсів України.....	25
2.2.1.	<i>Природно-географічні ресурси.....</i>	28
2.2.2.	<i>Природно-антропогенні ресурси.....</i>	31
2.2.3.	<i>Суспільно-історичні ресурси.....</i>	32
2.2.4.	<i>Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси.....</i>	34
2.2.5.	<i>Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.....</i>	35
2.3.	Особливості розвитку туристичної індустрії України в умовах сьогодення.....	46
2.4.	Макроекономічне значення туристичної індустрії в економіці країни.....	50
РОЗДІЛ 3.	ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС.....	54
3.1.	Сучасні тренди та новітні напрямки розвитку туристичного бізнесу.....	54
3.2.	Світовий досвід розвитку туристичної індустрії.....	58
3.3.	Перешкоди розвитку туристичної індустрії України під впливом криз пандемії та війни, шляхи їх подолання	66
3.4.	Перспективи відновлення економічного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії та напрямки розвитку у післявоєнний час.....	71
ВИСНОВКИ.....		75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		77

ВСТУП

Актуальність. Розвиток туристичної індустрії в Україні, в післявоєнний період є актуальним питанням, яке вимагає серйозного дослідження та розгляду після закінчення війни та перебудови. Україна зазнала значних змін як у політичній, економічній, так і соціокультурній сферах. Туризм, як одна з ключових галузей економіки, відіграє важливу роль у відновленні та розвитку країни. В контексті післявоєнного періоду, перспективи індустрії в Україні набувають особливого значення. Країна має потенціал стати привабливим туристичним напрямком для відвідувачів з усього світу. Багатство культурної спадщини, природні резервати, історичні пам'ятки, унікальні традиції та гостинність українського народу створюють перспективи для розвитку туризму в країні.

Однак, щоб реалізувати повний потенціал туристичної індустрії в післявоєнний час, необхідно вирішити ряд проблем та викликів. Серед них можна виділити відсутність належної туристичної інфраструктури, недостатньо ефективний маркетинг та просування (рекламу), у світі, України як туристичного напрямку, а також фінансування туристичних проєктів. Для подолання цих проблем та досягнення позитивних перспектив туристичної індустрії в післявоєнний час, необхідно приділити увагу таким аспектам, як розвиток існуючих, створення та просування туристичних маршрутів, підвищення якості обслуговування, навчання фахівців у сфері туризму.

Об'єктом даного дослідження є туристична індустрія в післявоєнний час.

Предметом дослідження даної роботи є аналіз та оцінка факторів, які впливають на розвиток туристичної індустрії в післявоєнний період та визначення можливостей й перспектив подальшого розвитку.

Мета дослідження особливості та перспективи розвитку туристичної індустрії в післявоєнний час.

Завдання даної роботи це:

1. Аналіз теоретико-методологічного матеріалу щодо перспектив розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період.

2. Вивчення особливостей розвитку туристичної індустрії в Україні та прикладів світового досвіду: з метою адаптування отриманих знань для України, в умовах сучасного стану, враховуючи наслідки післявоєнного періоду, як фактор, що впливає на перспективи туристичної індустрії.

3. Розробка стратегій та планів для розвитку туристичної галузі в післявоєнний період і використання.

Методи які були використані: аналіз літературних джерел, статистичних джерел інформації, картографічний, описовий, порівняльно-географічний та метод абстрагування.

Перспективи дослідження: результати даного дослідження можуть стати основою для розробки стратегій та планів розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період. Вони також можуть бути розглянуті як наукові основи для прийняття рішень в управлінні туризмом та розвитку туристичного бізнесу.

Структура роботи: дана робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел (58 найменувань). Загальний обсяг – 81 сторінка, містить 1 таблицю, 19 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

1.1. Туристична індустрія: поняття, сутність, структура

Поняття *туристичної індустрії* можна визначити як комплекс галузей, підприємств, організацій та послуг, пов'язаних з подорожами, відпочинком і розвагами туристів [7]. *Туристична індустрія* може бути характеризована як галузь економіки, що займається розробкою, продажем та наданням послуг у сфері туризму. Ця галузь включає в себе різноманітні види діяльності, такі як транспортні, готельні, ресторанні та розважальні послуги, а також послуги з організації туристичних маршрутів та екскурсій [7].

Таблиця 1.1.

Структури індустрії туризму (за даними [20]).

Підсистеми	Структури	Компоненти
Інституційно-організаційна	I. Правова	1. Законодавча і нормативна база; 2. Митна служба; 3. Консульська служба
	II. Фінансово-економічна	1. Система оподаткування; 2. Система страхування; 3. Фінансова система і обмінний курс валют
	III. Кадрова	1. Система підготовки кадрів; 2. Система наукових досліджень і науково-дослідних розробок
Функціонально-господарська	I. Гостинності	1. Готельне господарство; 2. Громадське харчування; 3. Галузі сфери послуг з надання додаткових послуг
	II. Транспорту	1. Авіаційний; 2. Автомобільний; 3. Залізничний; 4. Водний
	III. Туристичної та оздоровчої діяльності	1. Туристичні підприємства; 2. Екскурсійні бюро; 3. Санаторно-курортні установи; 4. Оздоровчі заклади
Територіально-господарська	I. Туристичні ресурси	1. Природно-рекреаційні; 2. Культурно-історичні; 3. Інфраструктурні
	II. Соціально-демографічні	1. Населення; 2. Розселення і історія формування території; 3. Традиційна етнічна культура населення
	III. Господарські	1. Господарський комплекс території; 2. Інфраструктурні системи; 3. Адміністративно-територіальний устрій і система управління

Вона є однією з найбільших галузей світової економіки, оскільки її розвиток сприяє зростанню зайнятості, розширенню торгівлі та підвищенню рівня життя населення в різних країнах світу. Зокрема, вона є однією з головних галузей економіки багатьох країн, де туризм є основним джерелом доходу [20].

Також важливо зазначити, що *туристична індустрія* має значний вплив на розвиток інфраструктури країн, оскільки вона стимулює будівництво готелів, ресторанів та інших об'єктів громадського призначення, а також покращення транспортної мережі та інших комунікаційних систем [5].

У сучасному світі туризм займає особливе місце в економічному та соціокультурному розвитку країн. *Туристична індустрія*, яка є складовою сфери послуг, має значний вплив на економіку країни, забезпечуючи створення робочих місць, залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та підтримку культурного обміну між націями. Розуміння поняття, сутності та структури туристичної індустрії, а також основних засад системи управління підприємством у цій галузі має велике значення для досягнення її ефективності та конкурентоспроможності [45].

Сутність *туристичної індустрії* полягає у задоволенні потреб туристів у мандрівках, відпочинку, пізнанні нових культур, знайомстві зі світовою спадщиною та взаєморозумінні між націями. Вона включає різноманітні види туризму, такі як культурний, спортивний, екологічний, медичний, бізнес-туризм тощо [5].

Туристична індустрія має комплексну структуру, яка включає різні рівні та ланки. *На першому* рівні знаходяться туристи, які є головними учасниками індустрії. *Наступним рівнем* є туристичні підприємства та організації, які надають послуги та інфраструктуру для туристів. *На третьому* рівні розташовуються посередники, такі як туристичні агентства, туристичні оператори та туристичні посередники, які забезпечують зв'язок між туристами та підприємствами. *На останньому* рівні знаходяться регулюючі органи, які контролюють та регулюють діяльність туристичної індустрії, такі як міністерства туризму, туристичні ради та інші організації [45].

Структура туристичної індустрії може бути представлена наступним чином. *Перша складова* – туристичні підприємства, які включають готелі, ресторани, туристичні агентства, авіакомпанії, туристичні оператори та інші суб'єкти, що забезпечують послуги туристам. *Друга складова* – туристична інфраструктура, яка включає транспортну мережу (авіацію, залізницю, автотранспорт), готельну базу, культурні та природні об'єкти, рекреаційні зони, музеї, парки і т. д. *Третя складова* – туристичні ресурси, які охоплюють природні ландшафти, історичні пам'ятки, культурні та етнографічні цінності, національні парки, заповідники та інші природні та культурні об'єкти [5].

Основні засади системи управління підприємством в туристичній індустрії передбачають комплексний підхід та врахування особливостей цієї галузі. Система управління повинна забезпечувати ефективне використання ресурсів, планування та координацію діяльності, контроль за результатами, аналіз ринкових тенденцій та розробку стратегій розвитку.

Зокрема, важливими засадами управління є:

1. *Маркетинговий підхід.* Підприємства повинні аналізувати потреби туристів, визначати цільові сегменти, розробляти та просувати продукти та послуги, забезпечуючи конкурентні переваги на ринку [9].

2. *Якість обслуговування.* Туристичні підприємства повинні надавати якісні послуги, враховуючи індивідуальні потреби туристів та забезпечуючи високий рівень задоволення клієнтів [9].

3. *Людський капітал.* Важливо мати кваліфікований персонал, здатний відповідати потребам туристичної індустрії та забезпечувати професійне обслуговування [9].

Туристична індустрія є важливою складовою сучасного господарства та відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку країн. Вона включає в себе широкий спектр підприємств, організацій та послуг, спрямованих на задоволення потреб туристів та забезпечення комфортного та захоплюючого досвіду подорожей. Визначається як галузь економіки, що об'єднує різноманітні підприємства, які займаються наданням туристичних послуг та

забезпечують інфраструктуру для подорожей та відпочинку. Це включає готелі, ресторани, туристичні агентства, авіакомпанії, транспортні компанії, музеї, парки, туристичні атракції та багато інших суб'єктів [9].

Рис. 1.1. Основні властивості та взаємозв'язок між ними (за даними [45]).

Сутність туристичної індустрії полягає в тому, що вона створює умови для подорожей, відпочинку та розваг, задовольняючи потреби туристів у нових враженнях, знаннях та емоціях, а також допомагає розширити горизонти людей, пізнати різні культури, традиції та природні краси і сприяє розвитку міжнародного спілкування та взаєморозуміння [9].

Усвідомлення поняття, сутності та структури туристичної індустрії є важливим для розуміння функціонування та управління цією галуззю. Знання про основні засади системи управління підприємством у туристичній індустрії допомагає підприємствам досягти ефективного функціонування та розвитку, що сприяє покращенню якості туристичних послуг та задоволенню потреб туристів [9].

1.1.1. Дефініція поняття «туристична індустрія». У дослідженнях і літературі існує ряд різних підходів до визначення поняття "туристична індустрія". Однак, загальноприйнята концепція туристичної індустрії описує її як систему підприємств, установ, організацій та послуг, що забезпечують інфраструктуру та задовольняють потреби туристів, подорожуючих для

відпочинку, бізнесу, культурного обміну, розваг або будь-яких інших цілей, пов'язаних з подорожами [5].

«Індустрія туризму» відноситься до сектора економіки, який охоплює різні підприємства, організації та види діяльності, пов'язані з наданням товарів і послуг для задоволення потреб і бажань туристів. Він охоплює широкий спектр секторів, включаючи транспорт, розміщення, харчування та напої, туристичні агенції, туроператорів, пам'ятки, заходи та інші пов'язані підприємства [5].

Туристична індустрія відіграє значну роль у просуванні та полегшенні подорожей і туристичної діяльності, як усередині країни, так і за кордоном. Він передбачає взаємодію між туристами, напрямками та постачальниками туристичних послуг, створюючи складну мережу економічних операцій та досвіду. Його основна мета – задовольнити запити та очікування туристів, забезпечуючи їм приємні та незабутні враження під час подорожей [5].

За своєю суттю *туристичною індустрією* керує бажання людей досліджувати нові напрямки, пізнати різні культури, відпочити та брати участь у дозвіллі. Він служить каталізатором економічного зростання, створення робочих місць і сталого розвитку, сприяючи загальному добробуту громад і країн [5].

Дефініція туристичної індустрії може бути сформульована наступним чином: це система підприємств, установ, організацій та послуг, які забезпечують відповідну інфраструктуру та задовольняють потреби туристів, подорожуючих для відпочинку, бізнесу, культурного обміну, розваг або будь-яких інших цілей, пов'язаних з подорожами [5].

Туристична індустрія має декілька ключових складових, які взаємодіють між собою, утворюючи комплексну систему.

Основні складові включають:

Постачальники послуг: готелі, мотелі, гостьові будинки, кемпінги, апартаменти, ресторани, кафе, бари, транспортні компанії, туристичні агентства, туроператори та інші організації, що надають послуги туристам [5].

Туристичні привабливості: природні та культурні об'єкти, пам'ятки, музеї, парки, пляжі, гірськолижні курорти, спортивні майданчики, культурні та розважальні заходи, фестивалі та інші місця та події, які привертають туристів [5].

Транспортна інфраструктура: авіаційні компанії, залізниця, автобусні та автомобільні компанії, морські та річкові перевезення, аеропорти, порти, станції та інші вузли транспортної мережі, які забезпечують переміщення туристів [5].

Інформаційні технології: веб-сайти, мобільні додатки, онлайн-бронювання, соціальні медіа та інші інструменти, що допомагають туристам знаходити та бронювати послуги, а також отримувати інформацію про туристичні напрямки [5].

Регуляторні та підтримуючі організації: урядові установи, туристичні організації, асоціації та громадські об'єднання, що забезпечують регулювання та підтримку розвитку туристичної галузі [5].

Туристична індустрія є важливим джерелом доходів для багатьох країн і регіонів, сприяє створенню робочих місць, розвитку інфраструктури та залученню інвестицій. Вона також сприяє міжкультурному обміну та сприяє розумінню та толерантності між народами [5].

У сучасному світі *туристична індустрія* швидко змінюється під впливом технологічних інновацій, зміни попиту та споживацьких звичок. Це ставить перед галуззю виклики щодо сталого розвитку, збереження природних та культурних ресурсів, управління туристичними потоками та покращення якості послуг [14].

1.1.2. Структура туристичної індустрії. *Структура туристичної індустрії* може відрізнятися від однієї країни до іншої під впливом таких факторів, як географічне розташування, наявні ресурси, інфраструктура та урядова політика. Він складається з різних компонентів, зокрема:

Транспорт: це стосується авіакомпаній, залізниць, круїзних ліній та інших видів транспорту, які полегшують пересування туристів від місця відправлення до місця призначення [13].

Проживання: цей сектор включає готелі, курорти, гуртожитки, оренду місць для відпочинку та інші заклади розміщення, які надають тимчасовий притулок і послуги гостинності для туристів.

Послуги харчування та напоїв: ресторани, кафе, бари та інші заклади харчування відіграють життєво важливу роль у наданні їжі, напоїв та кулінарних вражень туристам [13].

Туристичні агенції та туроператори: ці організації допомагають туристам у плануванні та організації їхніх подорожей, пропонуючи такі послуги, як бронювання авіаквитків, організація розміщення, розробка маршрутів та надання екскурсій [13].

Пам'ятки та розваги: цей сектор охоплює туристичні пам'ятки, історичні місця, природні ландшафти, тематичні парки, музеї, культурні заходи та рекреаційні заходи, які пропонують відвідувачам розваги та освіти [13].

Допоміжні послуги: Різноманітні допоміжні послуги сприяють безперебійному функціонуванню туристичної індустрії, включаючи маркетингові та рекламні агентства, туристичні дослідницькі та консультаційні фірми, організації з управління туристичними напрямками та державні туристичні органи [13].

Структура туристичної індустрії є динамічною та взаємопов'язаною, у якій різні сектори співпрацюють, щоб створити всеосяжний та бездоганний досвід подорожей для туристів. Ефективне управління та координація між цими секторами мають важливе значення для забезпечення задоволеності клієнтів, стабільності та конкурентоспроможності на світовому ринку туризму [13].

1. *Організаційна структура.* Туристична індустрія є складною та розгалуженою системою, яка включає в себе різноманітні організації та підприємства, що забезпечують надання послуг туристам. Організаційна структура туристичної індустрії може варіюватись залежно від рівня та

масштабу діяльності. Одним з ключових елементів структури є туристичні агентства та туроператори. Вони виконують роль посередників між туристами та постачальниками послуг, організовуючи та продажем туристичних пакетів, бронюванням готелів, транспорту та інших послуг. Також важливу роль відіграють готелі, ресторани, транспортні компанії, туристичні атракції та інші суб'єкти, які забезпечують проживання, харчування та розваги для туристів [8].

2. *Функціональна структура.* Функціональна структура туристичної індустрії визначається видами діяльності, які здійснюються для надання туристичних послуг. Вона включає наступні основні функціональні блоки: Маркетинг та просування: цей блок відповідає за розробку маркетингових стратегій, рекламу, продаж та просування туристичних продуктів. Включає в себе маркетингові дослідження, розробку рекламних кампаній, взаємодію з туристичними агентствами та мережами. Управління туристичними послугами: цей блок відповідає за організацію та керування наданням туристичних послуг, включаючи бронювання готелів, квитків, трансферу та інших послуг. Це може включати системи онлайн бронювання та управління клієнтськими базами даних. Розробка туристичних продуктів: цей блок відповідає за розробку нових туристичних продуктів, включаючи маршрути, екскурсії, туристичні пакети та інші послуги. Включає в себе дослідження туристичного потенціалу, вивчення попиту та розробку конкурентоспроможних пропозицій. Управління якістю та обслуговуванням: цей блок відповідає за забезпечення якості туристичних послуг, контроль за виконанням стандартів обслуговування та задоволення потреб туристів.

3. *Географічна структура.* Географічна структура туристичної індустрії визначається розподілом туристичних об'єктів та пунктів призначення за географічними зонами. Вона може включати міжнародну, національну та регіональну рівні структури. Міжнародна структура включає туристичні компанії та організації, що здійснюють міжнародні туристичні тури та послуги. Вона включає туроператорів, авіакомпанії, міжнародні готелі, круїзні компанії та інші суб'єкти, які спеціалізуються на міжнародному туризмі. Національна

структура охоплює туристичні об'єкти та послуги, що пропонуються в межах однієї країни. Вона включає національні туристичні агентства, готелі, туристичні атракції, ресторани та інші суб'єкти, які працюють на внутрішньому туристичному ринку. Регіональна структура відображає розподіл туристичних об'єктів та послуг на регіональному рівні, включаючи в себе окремі регіони, провінції, міста та інші адміністративні одиниці. Вона включає регіональні туристичні організації, готелі, туристичні агентства та інші суб'єкти, які працюють на місцевому рівні [8].

4. Вертикальна і горизонтальна інтеграція. Вертикальна і горизонтальна інтеграція є важливими аспектами структури туристичної індустрії. Вертикальна інтеграція означає об'єднання різних рівнів туристичної діяльності, наприклад, туроператора, готелю та авіакомпанії. Це дозволяє забезпечити більш ефективне управління та координацію послуг для туристів. Горизонтальна інтеграція включає об'єднання різних суб'єктів туристичної індустрії на одному рівні, наприклад, готелів, ресторанів та туристичних атракцій. Це сприяє створенню синергії та взаємовигідних партнерських відносин, що підвищують якість та конкурентоспроможність послуг. Підсумовуючи, туристична індустрія охоплює різноманітний спектр підприємств і видів діяльності, які разом задовольняють потреби та бажання туристів. Він є значним рушієм економічного зростання, створення робочих місць і культурного обміну. Розуміння концепції та структури туристичної індустрії створює основу для ефективного планування, управління та розвитку туристичних напрямків та бізнесу [8].

У даному розділі проводиться аналіз структури туристичної індустрії з огляду на її складові елементи та організаційну систему. Розглядаються основні субгалузі, їх функції та взаємозв'язки, що дозволяє отримати уявлення про комплексність та взаємодію у туристичній сфері.

1. Готельно-ресторанна сфера. Першою складовою структури туристичної індустрії є готельно-ресторанна сфера. Вона включає готелі, мотелі, кемпінги, ресторани, кафе та інші заклади громадського харчування.

Готельно-ресторанна сфера забезпечує туристам послуги проживання та харчування під час подорожей. Важливим аспектом є якість обслуговування, комфорт та безпека для туристів [18].

2. *Транспортна інфраструктура.* Другою складовою структури є транспортна інфраструктура, яка забезпечує переміщення туристів з одного місця на інше. Це включає авіаційний, залізничний, автобусний та водний транспорт. Туристична індустрія вимагає добре розвинутих транспортних систем, що забезпечують зручність та ефективність перевезення туристів [18].

3. *Туристичні агентства та туроператори.* Третьою складовою структури є туристичні агентства та туроператори. Вони виступають посередниками між туристами та постачальниками послуг. Туристичні агентства надають інформацію про туристичні пропозиції, допомагають у плануванні маршрутів, бронюванні готелів, квитків та інших послуг. Туроператори ж координують та організують комплексні туристичні пакети, включаючи перевезення, проживання, екскурсії та інші послуги [18].

4. *Туристичні атракції та об'єкти.* Четвертою складовою структури є туристичні атракції та об'єкти, які є метою подорожей. Це можуть бути природні пам'ятки, культурні та історичні об'єкти, парки розваг, тематичні парки, музеї та інші туристичні визначні місця. Розвиток та підтримка цих об'єктів є важливим завданням для привабливості туристичного потенціалу регіону [18].

5. *Інформаційні технології та маркетинг.* П'ятою складовою структури є інформаційні технології та маркетинг. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки, дозволяє забезпечити доступ до інформації про туристичні пропозиції, бронювання послуг, взаємодію між туристами та постачальниками. Маркетингові стратегії в туристичній індустрії спрямовані на просування туристичних продуктів та послуг, залучення та утримання клієнтів [18].

6. *Міжнародне співробітництво.* Шостою складовою структури є міжнародне співробітництво. У сучасному світі туристична індустрія має

глобальний характер, тому співробітництво між країнами та міжнародні організації є важливим фактором розвитку туризму. Крім того, наявність ефективної бази, яка регулює туристичну діяльність, є важливим чинником створення сприятливих умов для розвитку туризму.

7. *Взаємозв'язок складових структури.* Усі складові структури туристичної індустрії взаємодіють між собою та взаємозалежні. Готельно-ресторанна сфера залежить від транспортної інфраструктури для привабливості розташування готелів та доступності ресторанів. Туристичні агентства та туроператори співпрацюють з готелями, ресторанами та перевізниками для створення туристичних пакетів. Туристичні атракції та об'єкти залежать від рекламних зусиль, що впливають на кількість туристів, які відвідують їх. Інформаційні технології та маркетинг є ключовими факторами успіху усіх інших складових, забезпечуючи ефективне просування та використання ресурсів. Міжнародне співробітництво це база що створює умови для спільної роботи та розвитку туристичної індустрії на міжнародному рівні [20].

Структура туристичної індустрії є складною та розгалуженою. Вона включає організаційну, функціональну та географічну складові, а також елементи вертикальної інтеграції та горизонтальної кооперації. Розуміння структури туристичної індустрії є важливим для ефективного управління та розвитку туристичного сектору. Які у свою чергу діляться на готельно-ресторанну сферу, транспортну інфраструктуру, туристичні агентства та туроператорів, туристичні атракції та об'єкти, інформаційні технології та маркетинг, міжнародне співробітництво. Ці складові взаємодіють та взаємозалежні, що створює комплексну систему, спрямовану на задоволення потреб туристів та забезпечення якісних туристичних послуг. Розуміння структури туристичної індустрії є важливим для розвитку туризму та визначення стратегій його підтримки та просування [22].

Дослідження структури туристичної індустрії має велике значення для туристичних підприємств, організацій та урядових органів, які прагнуть покращити конкурентоспроможність та якість туристичних послуг. Детальний

аналіз структури допомагає виявити сильні та слабкі сторони галузі, визначити можливості для розвитку та покращення, а також сприяє формуванню ефективних стратегій розвитку туризму.

1.2. Фактори впливу на розвиток туристичної індустрії

Розвиток туристичної індустрії є результатом взаємодії різних факторів, як у світі загалом, так і в Україні. Ці фактори можуть бути економічними, соціокультурними, політичними, технологічними та екологічними. Вони впливають на попит, пропозицію, конкурентоспроможність та стабільність туристичного сектору.

Рис. 1.2. Розподіл факторів впливу за певними чинниками (за даними [16]).

1. *Економічні фактори:* є одними з найважливіших у розвитку туристичної індустрії. Зростання доходів населення, збільшення кількості вільного часу та зміна способу життя сприяють збільшенню туристичного попиту. Економічна стабільність країни, наявність інвестицій та розвиток інфраструктури також впливають на привабливість туристичного напрямку.

Війна має серйозний вплив на економіку країни або регіону, що в свою чергу впливає на туристичну індустрію. Зростання військових витрат та зниження інвестицій можуть призвести до зменшення розвитку туризму. Відсутність стабільності економічної ситуації може призвести до зменшення купівельної спроможності населення та зменшення попиту на туристичні послуги [20].

2. *Соціокультурні фактори:* включають культурну спадщину, традиції, звичаї та інші аспекти соціального життя. Унікальна культурна спадщина та історичні пам'ятки можуть привернути туристів, що прагнуть пізнати нові культури та традиції. Крім того, зміна смаків туристів, зростання популярності екологічного туризму та розвиток нових видів туризму, таких як культурний, гастрономічний чи етнічний туризм, впливають на розвиток туристичної індустрії [22].

3. *Політичні фактори:* політична стабільність, наявність сприятливого законодавства та політики у галузі туризму є важливими факторами для привабливості туристичного напрямку. Політичні конфлікти, кризи та нестабільність можуть негативно впливати на розвиток туризму та зменшувати попит туристів. Умови війни мають серйозний вплив на туристичну індустрію. Політична нестабільність та загострення військового конфлікту створюють небезпеку для туристів та відповідальності для туристичних операторів. За таких умов значно зменшується кількість туристів, які готові відвідувати конфліктну країну. При цьому, збереження безпеки та захисту прав туристів стає надзвичайно важливим завданням для держави та міжнародних організацій [21].

4. *Технологічні фактори:* розвиток технологій, зокрема інтернету та мобільних засобів зв'язку, має значний вплив на туристичну індустрію. Інтернет дозволяє туристам швидко та зручно знаходити інформацію про туристичні послуги, бронювати готелі, квитки на транспорт та екскурсії. Технологічний прогрес також сприяє розвитку онлайн-туризму та виробництва віртуальних туристичних послуг [16].

5. *Екологічні фактори*: сьогодні все більше туристів обертають увагу на екологічні аспекти подорожей. Екологічно чисті природні місця, екопарки та резервати стають привабливими для туристів, які бажають насолодитися природою та відпочити в екологічно безпечному середовищі. Розвиток екологічного туризму, використання сталого туризму та охорона природних ресурсів стають важливими аспектами у розвитку туристичної індустрії [16].

6. *Імідж країни в очах потенційних туристів*: війна має значний вплив на імідж країни або регіону. Негативні новини про знищення інфраструктури та людські жертви можуть викликати страх та непевність у туристів. Це може призвести до зменшення кількості іноземних туристів та зростання негативного ставлення до країни. Відновлення позитивного іміджу та повернення туристів може стати складною задачею в умовах воєнного конфлікту [23].

7. *Руйнування туристичної інфраструктури*: війна призводить до руйнування туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, музеї, пам'ятники та інші об'єкти, які привертають туристів. Це може значно ускладнити відновлення туристичного потенціалу після завершення конфлікту. Залучення інвестицій для відновлення та розвитку туристичної інфраструктури може стати складною задачею в умовах непевності та небезпеки [52].

Отже, туристична індустрія є складною галуззю економіки, яка забезпечує розвиток не лише самих туристичних послуг, а й забезпечує зростання економіки в цілому, що робить її однією з найбільш важливих галузей для багатьох країн світу.

Порівняння стану туристичної індустрії в Україні до й після COVID-19 та війни може виявити значні зміни та вплив на цю галузь. Перед початком пандемії COVID-19 та війни в Україні, туристична індустрія показувала стабільний розвиток. Країна мала великий потенціал у туризмі, який включав багату історію, культуру, природні красоти та гостинність населення. Україна приваблювала як внутрішніх, так і зарубіжних туристів своїми пам'ятками, курортами, національними парками та іншими туристичними об'єктами.

Туризм був важливим джерелом доходу для багатьох регіонів країни та сприяв розвитку інфраструктури.

Однак, COVID-19 та повномасштабна війна значно вплинули на туристичну індустрію в Україні. Пандемія призвела до введення обмежень щодо переміщення, закриття кордонів та скасування масових подій. Це призвело до суттєвого зниження числа туристів як внутрішніх, так і зарубіжних. Готелі, ресторани, туристичні агентства та інші підприємства, пов'язані з туризмом, зазнали значних фінансових втрат та змушені були зменшувати свою діяльність або навіть припиняти роботу [50].

Рис. 1.4. Динаміка показників в'їзду туристів до України 2020-2021 рр. (за даними [12]).

Також війна на території України мала і має негативний вплив на туризм в регіонах. Події призвели до евакуації людей, пошкодження туристичної інфраструктури та загрози безпеці. Це дало поштовх до зменшення числа туристів в Україні та негативно позначилося на розвитку туризму.

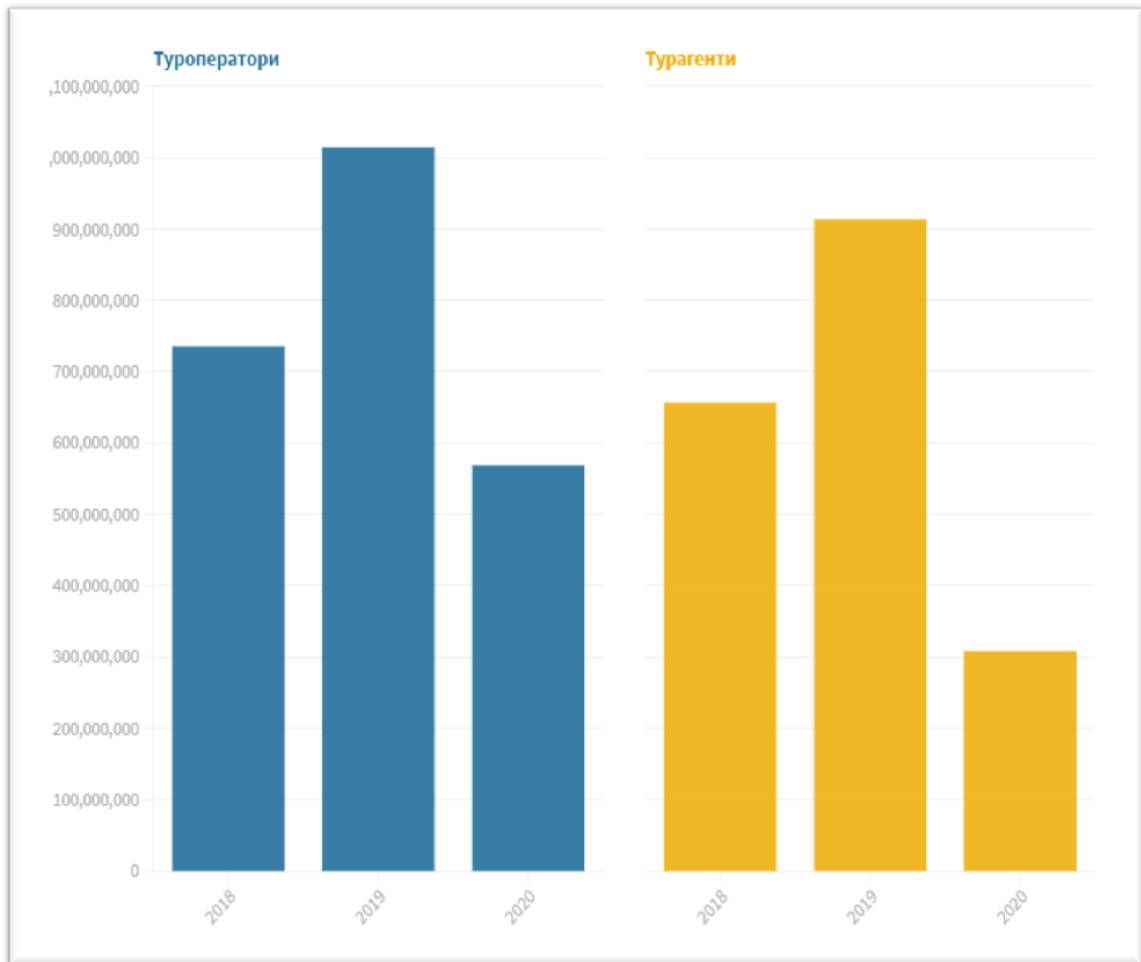

Рис. 1.5. Статистичні дані за кількістю реалізованих путівок 2018-2020 роки (за даними [36-38]).

Отже, COVID -19 та війна в Україні мали серйозний негативний вплив на туристичну індустрію. Внаслідок цього, багато підприємств, пов'язаних з туризмом, зазнали великих втрат та скоротили свою діяльність. Відновлення туризму в Україні після цих кризових подій може зайняти тривалий час та потребувати значних зусиль для залучення туристів та відновлення інфраструктури. Фактори впливу на розвиток туристичної індустрії є складними та між залежними. Економічні, соціокультурні, політичні, технологічні та екологічні фактори впливають на розвиток туристичного сектору як у світі, так і в Україні. Врахування цих факторів та адаптація до них допоможуть розбудувати стабільну, конкурентоспроможну та сталу туристичну індустрію [56]

1.3. Методичні засади дослідження туристичної індустрії

Методичні засади дослідження туристичної індустрії включають використання різних методів дослідження, у цьому розділі мною були використані емпіричні, комплексні і теоретичні. Кожен з цих методів має свої характеристики та застосування, які сприяють поглибленню знань про туристичну індустрію. Давайте розглянемо кожен з цих методів детальніше:

Емпіричні методи дослідження, такі як порівняння та вимірювання, базуються на зборі та аналізі конкретних даних, фактів та спостережень у туристичній індустрії. Ці методи дозволяють зібрати об'єктивну інформацію про різні аспекти туризму, такі як туристичний потік, економічний вплив, задоволеність клієнтів тощо. Наприклад, порівняння кількості туристів, які відвідують різні регіони або країни, може допомогти виявити туристичні тенденції та популярні напрямки.

Комплексні методи дослідження, такі як абстрагування, аналіз і синтез, структурно-генетичний підхід, використовуються для розуміння складних взаємозв'язків та системного підходу до вивчення туристичної індустрії. Абстрагування дозволяє виділити ключові аспекти індустрії та розглянути їх окремо. Аналіз та синтез використовуються для розуміння структури та взаємодії компонентів туристичної індустрії. Структурно-генетичний підхід розглядає розвиток індустрії як результат взаємодії різних факторів та процесів.

Теоретичні методи дослідження, зокрема сходження від абстрактного до конкретного, спрямовані на розуміння загальних закономірностей та принципів, що лежать в основі туристичної індустрії. Ці методи використовуються для формулювання теоретичних концепцій, моделей та гіпотез, які можуть пояснити та прогнозувати явища в туризмі. Наприклад, дослідження теоретичних підходів до створення туристичного продукту може допомогти розробити нові стратегії маркетингу та підвищити конкурентоспроможність підприємств.

Застосування цих методів дослідження дозволяє отримати глибокі теоретичні знання про туристичну індустрію, вивчити основні тенденції та

проблеми галузі, а також розвинути аналітичні та критичні навички. Комбінування різних методів дослідження дозволяє отримати більш повне та об'єктивне розуміння туристичної індустрії і сприяє подальшому розвитку цієї сфери.

РОЗДІЛ 2

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної індустрії

Сучасна туристична індустрія є однією з найбільш динамічно розвиваються галузей світової економіки. Туризм впливає на різні сфери суспільного життя, зокрема на економіку, культуру, соціальну сферу та навколишнє середовище. Розуміння процесу становлення та розвитку туристичної індустрії є важливим для кращого розуміння сучасних тенденцій і перспектив цієї галузі.

Якщо розглянути землі що у нас час належать до території сучасної України то можна виділити такі етапи розвитку.

У перших проявах туризму люди подорожували з метою полювання, збору їстівних рослин, а також з метою обміну досвідом з іншими племенами. Такі походи мали суто прагматичний характер і не мали організованої форми. З розвитком цивілізації та збільшенням мобільності людей, туризм набув організованого характеру [42].

Давньоруський період (9-13 століття): На території сучасної України розташовувалися великі міста, які відігравали важливу роль у торгівлі та культурному обміні. Львів, Київ, Чернігів та інші міста приваблювали паломників, торговців та подорожніх, які приїздили з різних куточків Європи.

Козацький період (17-18 століття): Період козацтва був важливим для розвитку туристичної індустрії. Завдяки славі козаків і їхніх воєнних подвигів, багато іноземних подорожніх були зацікавлені відвідати козацькі станиці та покращити відносини.

Російський та радянський впливи (19-20 століття): В цей період на території України розвивалася туристична інфраструктура, зокрема в Карпатах та Криму. З'явилися курорти, готелі, санаторії та інші заклади, що сприяли

розвитку туризму. Протягом радянського періоду популярними були туристичні маршрути до історичних місць, пам'ятників архітектури та промислових об'єктів.

Незалежність України (1991-сьогодення): З отриманням незалежності Україна стала привабливим напрямком для туристів з усього світу. Київ, Львів, Одеса, Карпати та Крим стали популярними туристичними об'єктами. Зростання інфраструктури та покращення послуг туристичної галузі сприяли притоку іноземних відвідувачів.

Туризм має значний економічний вплив на регіони та країну у цілому. Він сприяє створенню нових робочих місць, розвитку малих та середніх підприємств, залученню інвестицій у галузь туризму. Туристи витрачають кошти на проживання, харчування, транспорт, культурні заходи та інші послуги, що сприяє розвитку сфери послуг, торгівлі та готельного бізнесу. Також туризм має позитивний вплив на розвиток інфраструктури, транспорту, культури, торгівлі [41].

З розвитком туристичної індустрії з'явилися нові напрямки та типи відпочинку. Разом з курортними зонами туристи стали відвідувати міські туристичні центри, архітектурні пам'ятки, музеї, театри та інші культурні об'єкти. Зростання інтернаціональних туристичних потоків призвело до розвитку готельного господарства, ресторанного бізнесу та інших супутніх сфер послуг. У багатьох країнах були створені спеціальні туристичні організації та асоціації, які забезпечували розвиток та просування туристичного продукту.

Туризм впливає на соціокультурний розвиток регіонів та країн. Він сприяє зближенню культур та традицій різних народів, сприяє взаєморозумінню та культурній обміну. Туристичні подорожі стимулюють збереження історичних та культурних пам'яток, традицій та звичаїв місцевого населення. Водночас, інтенсивний туристичний потік може мати негативні наслідки, такі як комерціалізація культурних об'єктів, втрата автентичності та зміна соціокультурного середовища.

Зростання туристичного потоку має великий екологічний вплив на природу та довкілля. Надмірний туризм може призвести до забруднення природних ресурсів, знищення екосистем та зруйнування природних ландшафтів. Однак, свідомий туризм, впровадження екологічно чистих технологій та практик сприяють збереженню природи та біорізноманіття.

Інформаційні технології та Інтернет значно впливають на розвиток туризму. Онлайн бронювання готелів, квитків на транспорт, електронні путівки та інші цифрові рішення роблять подорожі більш зручними та доступними для туристів. Сучасні тенденції в туризмі включають зростання популярності екологічного туризму, стимулювання відповідального споживання та створення екологічно чистих туристичних продуктів. Туристичні компанії та організації вдосконалюють свою діяльність у напрямку екологічної сталості, зменшення вуглецевого відбитку та збереження природних ресурсів.

Отже туристична індустрія є важливим сектором економіки, який впливає на соціальний, культурний та екологічний розвиток. Історично туризм поступово ставав доступним та популярним, а сьогодні він переживає нові виклики та можливості. Технологічний розвиток, зміна соціокультурних уподобань та зростання усвідомленості про екологічну сталість визначають сучасні тенденції та перспективи розвитку туристичної індустрії. Дослідження становлення та розвитку туристичної індустрії є важливим для розуміння її впливу на різні сфери життя та для ефективного управління та планування її подальшого розвитку. Вивчення та урахування факторів, що впливають на туристичну індустрію, допоможе створити стійку, екологічно чисту та соціально відповідальну туристичну систему, яка сприятиме розвитку регіонів та країн і задоволенню потреб сучасних туристів [17].

2.2. Структурні та територіальні особливості туристсько-рекреаційних ресурсів України

Туризм та рекреація в Україні відіграють значну роль у суспільно-економічному розвитку країни. Україна має розширений потенціал туристсько-

рекреаційних ресурсів, що включають природні, культурно-історичні та курортні об'єкти. Розуміння структурних та територіальних особливостей цих ресурсів є необхідним для раціонального використання туристського потенціалу країни та планування подальшого розвитку туристичної індустрії.

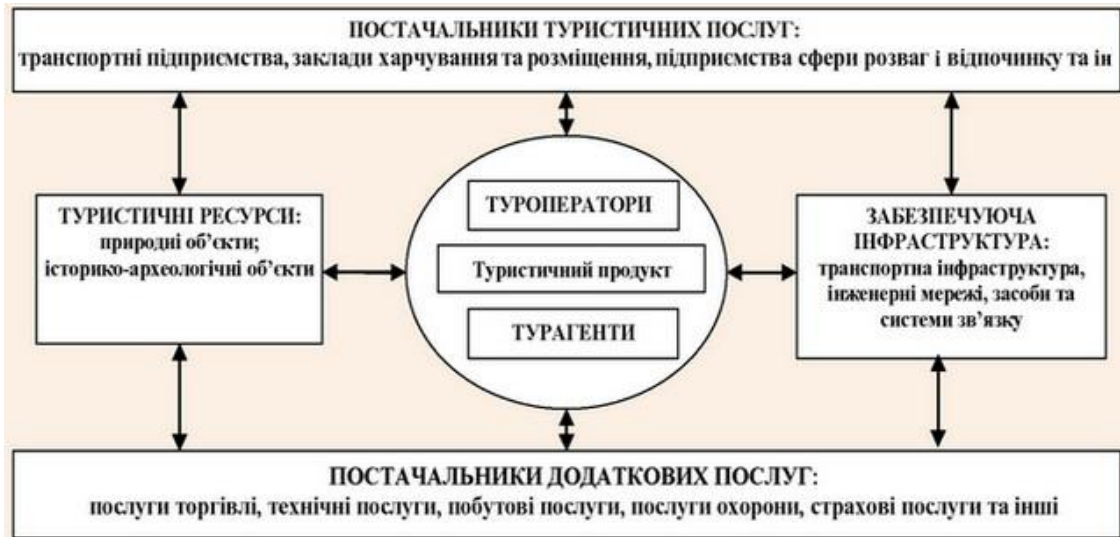

Рис. 2.1. Структура туристсько-рекреаційного комплексу (за даними [45]).

Структурні та територіальні особливості туристсько-рекреаційних ресурсів України у зв'язку з розв'язаною Росією війною та ракетними обстрілами потребують детального розгляду та аналізу. Україна, як туристична країна, має значний потенціал у сфері туризму, проте нинішні події створюють складні умови для розвитку та функціонування туристичної індустрії. Однією з основних територіальних особливостей є відображення війни на всій території країни. Хоч зараз основні бойові дії ведуться на сході України, спричинено значні пошкодження по всій території не тільки інфраструктурі, але й природним рекреаційним зонам, культурним пам'яткам та іншим об'єктам, які мають великий потенціал для розвитку туризму. Руйнування та зруйнування історичних та культурних об'єктів, парків та заповідників, які приваблюють туристів, стали суттєвою перешкодою для подальшого розвитку туризму в цих регіонах. Окрім того, ракетні обстріли території України спричинили значну ескалацію напруженості та незабезпеченість у сфері безпеки для туристів. Це суттєво позначилося на туристичному потоці, зокрема на міжнародному

туризмі, де більшість іноземних туристів перестали відвідувати Україну через загрозу безпеці. Внаслідок цього зменшилися доходи туристичної індустрії та інвестиційний потенціал для розвитку і покращення інфраструктури [42].

Природні ресурси України є важливим компонентом туристського потенціалу. Країна має розмаїтість ландшафтів, включаючи гірські масиви, річки, озера, ліси та заповідники. Карпати, Кримські гори та інші природні об'єкти привертали туристів, які цікавляться екологічним туризмом, гірськими походами, водними видами спорту та спостереженням за дикою природою.

Україна має багату культурно-історичну спадщину, яка привертає увагу туристів з усього світу. Історичні міста, архітектурні пам'ятки, музеї, монастирі, церкви та інші культурні об'єкти створюють унікальну атмосферу для культурного туризму та пізнавальних подорожей. Київ, Львів, Одеса, Кам'янець-Подільський та інші історичні міста приваблюють туристів своєю архітектурою, культурою та історичним значенням [31].

В цілому Україна володіє значним потенціалом курортних ресурсів, які сприяють розвитку туризму та рекреації. Курорти на Чорному та Азовському узбережжях, включаючи Одесу, Херсонес та Затоку, приваблюють відпочиваючих своїми пляжами, морським кліматом та лікувальними процедурами. Бальнеологічні курорти, такі як Трускавець, Моршин, Миргород та інші, пропонують лікувальні процедури на основі природних лікувальних факторів, таких як мінеральні води та грязі.

Україна має різноманітні туристські регіони зі своїми унікальними особливостями та туристичним потенціалом. Західна Україна з гірськими масивами Карпат та національними парками привертає любителів гірського туризму та зимових видів спорту. Східна Україна з багатою історичною спадщиною та культурою надає можливості для пізнавального туризму та відвідування старовинних міст. Південна Україна з курортами на Чорному та Азовському узбережжях приваблює відпочиваючих своїми пляжами та рекреаційними можливостями. Україна має безліч туристичних об'єктів, зібраних в межах території великих міст, які варто виділити окремо: Київ,

столиця країни, зі своїми історичними пам'ятками, архітектурою та культурою, є найбільш популярним туристичним напрямом. Львів, з його середньовічною архітектурою та культурними фестивалями, приваблює шанувальників історії та мистецтва. Одеса що з багатою історією і колоритом та з виходом до морського узбережжя [4].

Туристсько-рекреаційні ресурси України є різноманітними та багатогранними. Природні, культурно-історичні та курортні ресурси створюють сприятливі умови для розвитку туризму та приваблюють вітчизняних та зарубіжних туристів. Розуміння структурних та територіальних особливостей цих ресурсів є важливим для планування розвитку туристичної галузі та залучення інвестицій. Подальше дослідження та управління цими ресурсами є необхідним для сталого розвитку туризму в Україні.

2.2.1. Природно-географічні ресурси. Природно-географічні туристсько-рекреаційні ресурси України є невід'ємною складовою туристичного потенціалу країни. Збагачені різноманітними природними утвореннями, вони пропонують багатий спектр можливостей для активного відпочинку, відкриття нових місць та насолоди природними красотами. Вивчення та аналіз природно-географічних ресурсів України має вирішальне значення для розвитку туристичної галузі, створення стратегій розвитку туризму та ефективного використання природних потенціалів країни.

Україна, розташована в географічному серці Європи, має різноманітну ландшафтну структуру. На її території знаходяться Карпати, Кримські гори, Придніпровська височина, Полісся та інші регіони, кожен з яких має свої унікальні природні особливості. Гірські ланцюги пропонують чудові умови для розвитку гірськолижного, піших та велосипедних прогулянок, а також альпінізму та екотуризму. Лісисті області Полісся надають можливості для відпочинку в природному середовищі, екскурсій до заповідних територій та оздоровчого туризму. Узбережжя Чорного та Азовського морів пропонують пляжний відпочинок, водні види спорту та морську круїзну індустрію.

Україна має багатий комплекс водних ресурсів. Річки, озера, водоспади та інші водні об'єкти створюють унікальні умови для розвитку водного туризму та рекреації [31].

Додатковою природною перевагою України є її водні ресурси. Країна перетинається річками Дніпро, Дунай, Дністер та іншими. Ці ріки створюють сприятливі умови для розвитку річкового туризму, водних прогулянок та риболовлі. Також Україна має численні озера, які пропонують відмінні умови для відпочинку та рекреації. Озеро Світязь, розташоване у Волинській області, відоме своїми пляжами та можливостями для водних видів спорту. Озеро Синевир, що знаходиться у Карпатах, має неймовірну красу та приваблює туристів своїми панорамними видами та можливостями для риболовлі. Озеро Ялпуг, розташоване на Одещині, відоме своїми лікувальними властивостями та можливостями для спортивного відпочинку. Водоспади є ще одним елементом водних ресурсів, які привертають туристів своєю красою та вражаючою силою природи. Водоспад Шипіт, розташований у Карпатах, є одним з найвищих водоспадів України та приваблює туристів своєю могутністю та мальовничими краєвидами.

Україна також багата на заповідники та природні парки, які мають велике значення для збереження біорізноманіття та природних екосистем. Заповідники, такі як Карпатський біосферний заповідник, Асканія-Нова та Природний парк "Гомільшанські луки", є важливими туристськими атракціями та пропонують можливості для екологічного туризму, спостережень за дикою природою та вивчення унікальних видів рослин та тварин. Природні парки, такі як Національний природний парк "Сколівські Бескиди" та Природний парк "Білоберезнянський", також приваблюють туристів своїми природними окрасами та можливостями для відпочинку на природі. Вони створюють умови для пішохідних прогулянок, екскурсій, пікніків та спостережень за дикою флорою та фауною.

Природно-географічні ресурси України мають великий потенціал для розвитку туризму та рекреації. Гірські ресурси, водні об'єкти, заповідники та

природні парки надають багато можливостей для активного відпочинку, відкриття нових місць та насолоди природними красотами. Вивчення та їх аналіз є важливим для розвитку туристичної галузі, планування туристичних маршрутів та створення умов для сталого туризму. Дослідження та промо-кампанія природно-географічних ресурсів України можуть сприяти залученню більшої кількості туристів, розвитку інфраструктури туризму та підвищенню економічного розвитку країни. Крім того, врахування екологічних аспектів та збереження природи під час розвитку туризму є необхідним для забезпечення сталого розвитку та збереження цінностей природи України. Отже, природно-географічні туристсько-рекреаційні ресурси країни є важливими елементами туристичного потенціалу. Вивчення, охарактеризування та ефективного використання цих ресурсів сприятиме подальшому розвитку туризму та рекреації, збереженню природи та підвищенню економічного розвитку України у контексті сталого розвитку [24].

Однак, в умовах повномасштабної війни та ракетних обстрілів, природно-географічні ресурси України стикаються з численними викликами. Збитки, заподіяні війною, можуть негативно позначитися на стані природних об'єктів та інфраструктури, зокрема на екосистемах гірських районів, річках та озерах. Крім того, загроза безпеки може впливати на попит та інтерес туристів до відвідування України. Отже, умови повномасштабної війни на сході України та ракетних обстрілів по всій країні впливають на розвиток туристичної індустрії та вимагають відповідних заходів з мінімізації ризиків та відновлення туристичної інфраструктури.

2.2.2. Природно-антропогенні ресурси. Природно-антропогенними туристичними ресурсами вважаються ділянки землі, водної поверхні та повітряного простору над ними загальнонаціонального, регіонального та місцевого значення, які мають особливе природоохоронне, наукове, культурне, естетичне, рекреаційне, оздоровче значення та охороняються державою.

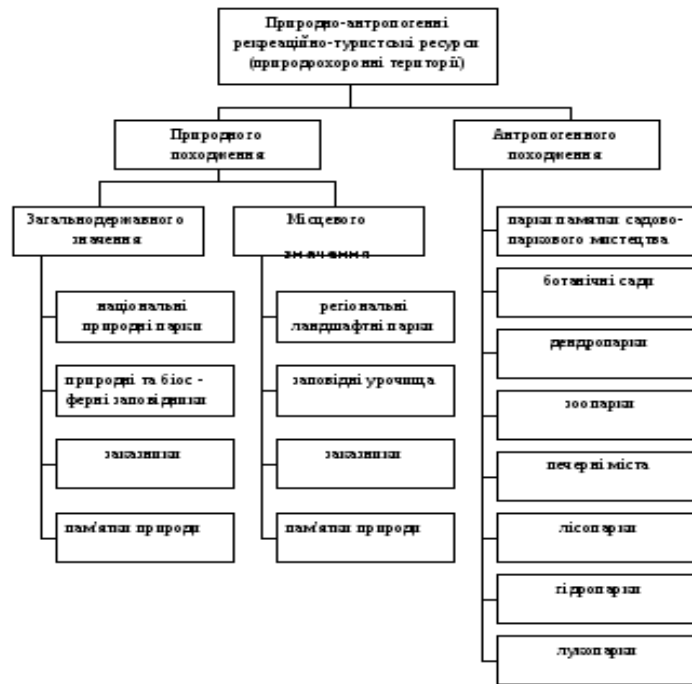

Рис. 2.2. Рекреаційно-туристські ресурси (за даними [4])

Природно-антропогенні ресурси України відіграють важливу роль у розвитку туристичної галузі та сприяють залученню туристів з усього світу. Ці ресурси включають природні об'єкти та атракції, які взаємодіють з антропогенною діяльністю людини і створюють унікальні умови для туризму та рекреації. У даному дослідженні ми проаналізуємо природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси України з огляду на їх структурні та територіальні особливості. Україна, розташована на перехресті різних географічних регіонів, має різноманітність природних об'єктів, які привертають туристів своєю красою та унікальними характеристиками.

Дніпро, найбільша річка України, є важливим туристичним об'єктом. Він надає можливості для річкового туризму, водних прогулянок та риболовлі. Україна також багата на природні парки та заповідники. Територіальні особливості туристсько-рекреаційних ресурсів України проявляються у різноманітті регіональних особливостей та можливостей для розвитку туризму. Кожен регіон має свої унікальні природні та культурні ресурси, які створюють особливий туристичний потенціал.

Природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси України є важливими елементами туристичного потенціалу країни. Для успішного розвитку туризму України необхідно забезпечити належне управління та охорону природно-антропогенних ресурсів, розвивати туристичну інфраструктуру та сприяти розвитку сталого туризму. Подальше дослідження та промоція цих ресурсів допоможуть залучити більше туристів, стимулювати економічний розвиток та зберегти культурно-природну спадщину України [4].

2.2.3. Суспільно-історичні ресурси. Суспільні туристичні ресурси - матеріальні об'єкти, що несуть семантичну та естетичну інформацію і можуть використовуватися в екскурсійно-туристичній діяльності для задоволення специфічних соціальних і рекреаційних потреб особистості. Суспільно-історичні ресурси відіграють важливу роль у розвитку туристичної індустрії України. Вони включають історичні події, традиції, культурні цінності, народну спадщину та інші аспекти, які створюють унікальний туристичний потенціал. Україна, як країна з багатою історією та культурою, має значні суспільно-історичні ресурси. Це означає, що українські міста, села та регіони зберігають багатий культурний спадок, пам'ятки архітектури, мистецтва та історичні об'єкти, які привертають увагу туристів з усього світу.

Україна, як країна з багатою історією та культурною спадщиною, має значну кількість історичних об'єктів, які є важливими туристичними атракціями. Серед них виділяються такі об'єкти, як Києво-Печерська Лавра, Кам'янець-Подільська фортеця, Львівська площа Ринок, Харківський патріаршій собор та багато інших.

Києво-Печерська Лавра, заснована у XI столітті, є одним з найвідоміших монастирів та культових центрів православ'я. Вона включає у себе комплекс церковних споруд, печери та музейні експозиції. Лавра є популярним пунктом приваблення для паломників та туристів, які цікавляться історією та релігією.

Кам'янець-Подільська фортеця, що розташована в місті Кам'янець-Подільському, є візитною карткою регіону. Вона має довгу історію та вражає

своєю масштабністю та архітектурою. Фортеця привертає багатьох туристів, які бажають дізнатися більше про історичні події, пов'язані з цим об'єктом.

Львівська площа Ринок, що є центральною площею Львова, вважається одним з найкрасивіших площ у Європі. Вона оточена історичними будівлями у стилі ренесансу та бароко, які створюють неповторну атмосферу міста. Ринок приваблює туристів своєю архітектурою, кафе та ресторанами, де можна спробувати традиційну українську кухню.

Харківський патріарший собор, розташований у місті Харкові, є визначним релігійним та архітектурним об'єктом. Споруда відома своєю величністю та красою, а також історичним значенням. Вона привертає туристів, які цікавляться релігією та архітектурою.

Культурні та музейні об'єкти також є важливими суспільно-історичними ресурсами України. Національні музеї, художні галереї, театри та інші культурні заклади привертають туристів своєю колекцією та розмаїттям культурного життя.

Наприклад, Національний музей історії України в Києві є одним з найбільших та найвизначніших музеїв країни. Він пропонує відвідувачам велику кількість експонатів, пов'язаних з історією України, від давніх часів до сучасності. Музей є популярним місцем для проведення екскурсій та дослідження історичного минулого країни.

Київський оперний театр є одним з найвідоміших театрів України та приваблює любителів опери та балету. Театр відомий своїми видовищними виставами та виконанням класичних оперних творів. Він є важливою складовою культурного життя країни та привертає туристів з усього світу.

Суспільно-історичні ресурси України є важливими складовими туристичного потенціалу країни. Вони в Україні грають важливу роль у розвитку туристичної індустрії. Історичні пам'ятки та архітектурні споруди привертають увагу туристів з усього світу. Народна культура та традиції створюють унікальний туристичний продукт, який приваблює туристів. Необхідно забезпечити належну інфраструктуру, фінансування та маркетинг

для повного використання суспільно-історичних ресурсів. Розвиток туристичної індустрії вимагає прискореного розвитку інфраструктури та залучення інвестицій[19].

2.2.4. Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси. Туризм в Україні є одним зі стратегічних напрямів розвитку національної економіки, а інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси відіграють важливу роль у залученні туристів та задоволенні їх потреб. Розбудова та покращення інфраструктури є ключовим фактором розвитку туристичної галузі, оскільки вона визначає комфорт та зручність перебування туристів, а також доступність туристичних об'єктів.

Готельна інфраструктура в Україні розвинена і має різні форми власності та рівні комфорту. Великі міста, зокрема Київ, Львів, Одеса, Харків, мають широку мережу готелів, які задовольняють потреби різних категорій туристів. Також розвинена мережа гостьових будинків, пансіонатів, кемпінгів та інших форм проживання, що дозволяють задовольнити різні потреби туристів.

Транспортна інфраструктура також відіграє важливу роль у туристичній галузі. Україна має розвинену мережу автомобільних доріг, залізниць та аеропортів, що забезпечує зручний доступ до різних регіонів країни. Місцевий транспорт, такий як метро, автобуси, тролейбуси та трамваї, також грає важливу роль у забезпеченні переміщення туристів усередині міст.

Рекреаційна та спортивна інфраструктура в Україні є різноманітною і включає різні види дозвілля та активного відпочинку. Курорти, санаторії, спа-центри та аквапарки пропонують різні послуги для відпочинку та оздоровлення. У гірських регіонах, зокрема в Карпатах та Кримських горах, розташовані гірськолижні курорти, які привертають любителів зимових видів спорту.

Спортивна інфраструктура включає стадіони, спортивні комплекси, бази для тренувань та спортивні арени, які забезпечують проведення різноманітних спортивних змагань та заходів. Україна активно приймає міжнародні спортивні змагання та турніри, що сприяє привабливості країни для спортивного туризму.

Інформаційна та послугова інфраструктура є невід'ємною складовою туристичної галузі. Україна має розгалужену мережу туристичних інформаційних центрів, де туристи можуть отримати інформацію про туристичні об'єкти, маршрути, події та послуги. Крім того, в країні функціонують багато музеїв, галерей, туристичних агентств та готелів, які надають різноманітні послуги для задоволення потреб туристів.

Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси в Україні відіграють важливу роль у розвитку туризму та привабливості країни для туристів. Розбудова та покращення готельної та транспортної інфраструктури сприяють комфортному перебуванню та зручному переміщенню туристів. Рекреаційна та спортивна інфраструктура надають можливості для відпочинку та активного проведення часу. Інформаційна та інфраструктура сфери послуг забезпечують доступну інформацію та послуги для туристів. Всі ці аспекти сприяють розвитку туристичної галузі України та створюють сприятливі умови для задоволення потреб туристів. Продовження розвитку та покращення інфраструктурних ресурсів має важливе значення для просування України на світовому туристичному ринку та збільшення обсягів туристичного потоку [43].

2.2.5. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Рис. 2.4. Карта об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (за даними [54])

Софія Київська є видатним об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні, який має велике історичне, культурне та архітектурне значення. Як символ Києва і один з найстаріших християнських храмів у Східній Європі, Софія Київська зберегла свою унікальну архітектуру та мистецькі скарби, що привертають туристів з усього світу.

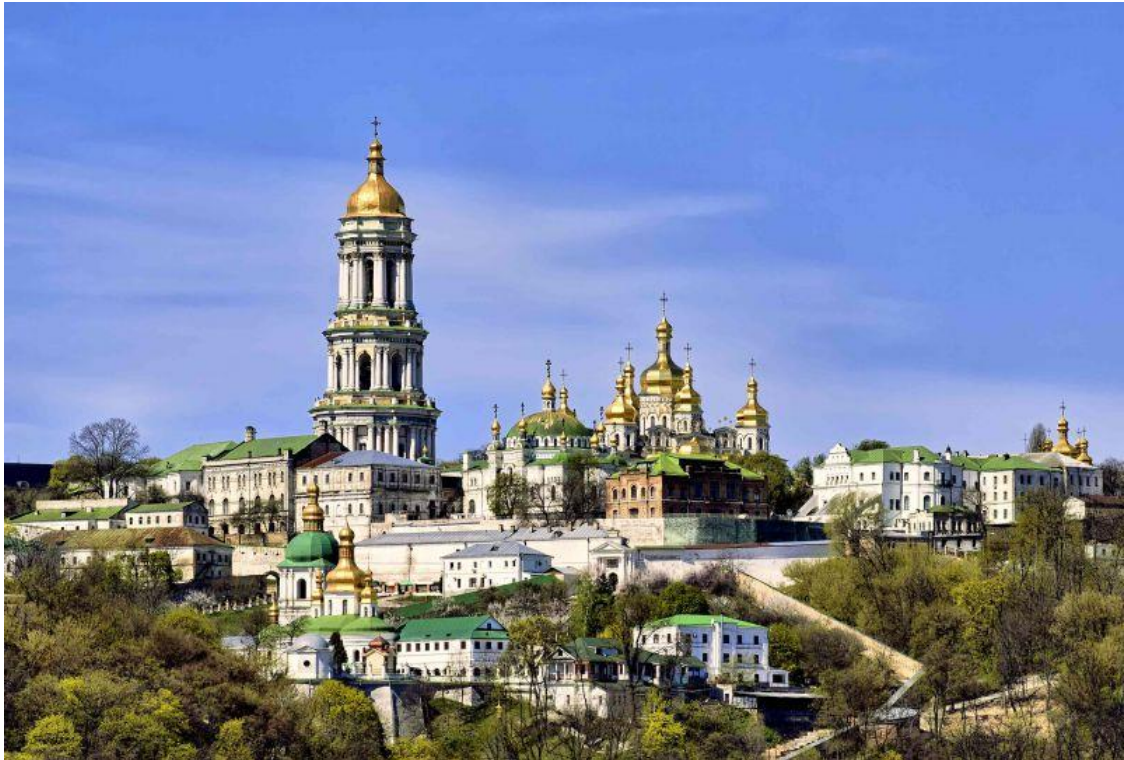

Рис. 2.5. Софія Київська (за даними [14])

Софія Київська розташована на території Софійського соборного комплексу, що знаходиться в центрі історичного Києва. Комплекс включає в себе Софійський собор, Дзвіницю, Золоті ворота та інші споруди. Головний об'єкт комплексу - Софійський собор - був побудований у XI столітті як княжа каплиця, а пізніше перетворений на собор. Він відображає архітектурні стилі раннього Київського Русі, з поєднанням візантійських, київських та грецьких елементів.

Одним з найбільш вражаючих елементів Софійського собору є його мозаїки та фрески. Вони виконані у візантійському стилі і представляють релігійні сюжети та портрети святих. Ці мистецькі шедеври демонструють високий рівень художньої майстерності та культурної спадщини Київської Русі.

Золоті ворота, що знаходяться поруч зі Софійським собором, також є визначним архітектурним елементом комплексу. Вони представляють собою монументальну вежу з пірамідальним дахом та золотими орнаентами.

Софія Київська є не тільки центром релігійного життя, але і культурним центром. Вона використовується для проведення релігійних обрядів, концертів, виставок та інших культурних заходів. Також на території комплексу розташований Музей Софії Київської, де представлені артефакти та експонати, пов'язані з історією собору та його реставрацією.

Собор впливає на формування ідентичності нації та є символом національного гордості. Вона приваблює мандрівників та вчених з усього світу, які бажають дослідити історію, культуру та архітектуру України. Її включення до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО підкреслює важливість збереження цього унікального об'єкта та його значення для всього світового спадку, що привертає увагу своєю архітектурою, мистецькими скарбами та культурним значенням. Вона є важливим символом української історії та культури, який варто зберігати та вивчати для майбутніх поколінь [54].

Рис. 2.6. Ансамбль історичного центру Львова (за даними [14])

Ансамбль історичного центру Львова є видатним об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні, що має велике історичне, культурне та архітектурне значення. Розташований у місті Львів, цей ансамбль представляє собою унікальну синтез культурних впливів та стилів, що виникли протягом віків. Ансамбль історичного центру Львова охоплює площу приблизно 120 гектарів і включає в себе вулиці, площі, церкви, палацові комплекси та інші архітектурні споруди. Структура центру відображає різні етапи розвитку міста, починаючи з середньовіччя і закінчуючи бароко та класицизмом.

Серед найвизначніших архітектурних пам'яток ансамблю історичного центру Львова є Львівський ратуша, що відображає готичний та ренесансний стилі, і Собор Святого Юра, який представляє багатофігурний бароко. Ці будівлі відзначаються своєю величчю та архітектурною деталізацією, які свідчать про високий рівень майстерності та технічної вправності тогочасних архітекторів. Також в ансамблі історичного центру Львова можна знайти безліч палаців, які свідчать про багатий культурний та соціальний контекст міста. Палаці Потоцьких, Корчаків, Бандініеллі та багато інших вражають своєю архітектурою та розкішними деталями, що відображають стилі ренесансу, бароко та класицизму. Унікальність ансамблю історичного центру Львова полягає в тому, що він втілює різноманітні культурні та історичні шари. Місто було під впливом польської, української, австрійської та інших культур, що знайшло своє відображення в архітектурі та міському плануванні. Ансамбль історичного центру Львова є не тільки архітектурним артефактом, але й свідченням життя і культурного спадку поколінь. Його включення до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО підкреслює його значення для світової спадщини та необхідність збереження його неповторної архітектури та історичного середовища [54].

Дуга Струве є видатним об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні, який представляє собою мережу геодезичних пунктів, розташованих у різних країнах Європи та Азії. Цей комплекс пунктів був створений у другій

половині XIX століття під керівництвом видатного шведського астронома та геодезиста Фрідріха Георга Вільгельма фон Струва.

Рис. 2.7. Дуга Струве (за даними [14])

Метою Дуги Струве було вимірювання довжини земної дуги для встановлення істинного розміру та форми планети. Проект був розрахований на вимірювання відстаней між пунктами величезної протяжності, що простягалися на північ від Чорного моря до півночі Скандинавії та на схід до Чорного та Каспійського морів. Дуга Струве включала пункти в Україні, Росії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Латвії, Литві та Естонії.

Україна має значний внесок у складання Дуги Струве. На її території розташовано 17 пунктів, які простягаються від південних рубежів до півночі. Серед цих пунктів можна виділити Ялтинський, Симеїзький, Горгани та інші, які були визначними місцями для проведення геодезичних вимірювань. Ці пункти були обрані з огляду на їхню географічну розташованість та доступність для проведення точних вимірювань.

Дуга Струве відіграла важливу роль у розвитку науково-дослідних досліджень та визначенні геодезичних параметрів планети. Цей проект вніс значний внесок у розвиток геодезії, картографії та астрономії. Він показав необхідність співпраці та обміну знаннями між різними країнами для досягнення спільних цілей. Сьогодні Дуга Струве є не лише науковим

досягненням, але й культурним спадком, який відображає наукові зусилля та співпрацю між країнами. Вона стала символом спільної історії та наукового прогресу. Її включення до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО підкреслює її значення для світової спадщини та необхідність збереження його для майбутніх поколінь.

Завдяки включенню Дуги Струве до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, вона стала туристичною пам'яткою, яка привертає туристів та дослідників з усього світу. Це унікальна можливість побачити та дослідити архітектурні та наукові досягнення минулого. Дуга Струве стала привабливим об'єктом для любителів природи, історії та науки, що бажають дослідити цю неповторну мережу геодезичних пунктів [54].

Букові праліси Карпат та давні букові ліси є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні. Цей об'єкт включає в себе природні комплекси букових лісів, які збереглися у Карпатах та інших регіонах України. Ці ліси є надзвичайно цінними з точки зору природознавства, біології та екології, оскільки представляють собою унікальні екосистеми з великим біорізноманіттям.

Рис. 2.8 Букові праліси Карпат (за даними [14])

Букові праліси Карпат та давні букові ліси є залишками колишньої лісової рослинності, яка існувала на території Європи протягом останніх 10 000

років. Вони представляють собою лісові масиви, де бук є домінуючим видом, а також включають інші рослинні види, які зв'язані з буковим середовищем. Ці ліси характеризуються високим рівнем структурної та функціональної складності, що робить їх важливими об'єктами для досліджень та охорони.

Букові праліси Карпат та давні букові ліси мають велике значення з точки зору збереження природних процесів та екологічної стійкості. Вони служать важливими життєвими середовищами для багатьох рідкісних та загрожених видів рослин і тварин. Ці ліси є особливо важливими для збереження біологічного різноманіття, оскільки вони є природними урочищами, де розвиваються природні процеси без значного впливу людської діяльності.

Окрім свого наукового значення, букові праліси Карпат та давні букові ліси мають великий культурний та туристичний потенціал. Вони представляють собою привабливість для туристів та природолюбів, які бажають дослідити ці унікальні природні ландшафти. Відвідування цих лісів надає можливість насолодитися непорушеною природою, побачити рідкісні рослинні та тваринні види та насолодитися красою природних пейзажів.

Збереження та ефективне управління буковими пралісами Карпат та давніми буковими лісами важливі для забезпечення тривалої охорони цього природного об'єкта. Це включає в себе розроблення та виконання планів збереження, моніторингу та наукових досліджень, а також сприяння сталому розвитку прилеглих територій, щоб забезпечити збереження біологічного різноманіття та екологічної цілісності. Вони представляють собою природну спадщину великого значення та мають важливу роль у збереженні біологічного різноманіття та забезпеченні сталого розвитку регіону [54].

Резиденція митрополитів Буковини і Далмації є значущим об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні. Ця резиденція розташована у місті Чернівці, що на південному заході України, і представляє собою архітектурно-історичний комплекс, що втілює поєднання різних стилів та культурних впливів.

Рис. 2.9. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (за даними [14])

Резиденція митрополитів Буковини і Далмації має багату історію, яка починається з XVII століття. Упродовж свого існування резиденція відіграла важливу роль у релігійному, культурному та архітектурному розвитку регіону. Вона служила центром православної церковної ієрархії, а також місцем зустрічей та обміну культурними цінностями між різними національностями та конфесіями.

Основна будівля резиденції митрополитів Буковини і Далмації є Чернівецький кафедральний собор, який споруджений у стилі необароко. Цей собор є архітектурним шедевром зі своєрідними елементами румунської, української, австрійської та італійської архітектурних традицій. Він вражає своєю розкішшю та оригінальністю декору, а також майстерністю виконання.

Крім кафедрального собору, резиденція митрополитів Буковини і Далмації включає також інші архітектурні споруди, які відображають різні етапи розвитку історії резиденції. Серед них можна виділити митрополичий палац, резиденційні будинки, сади, монастирські комплекси та інші

адміністративні та житлові споруди. Вони створюють цілісний архітектурний ансамбль, що відображає багатство історичного та культурного спадщини.

Резиденція митрополитів Буковини і Далмації має велике значення як свідчення історичного, культурного та релігійного розвитку регіону. Вона є важливим свідченням взаємодії різних культур, архітектурних стилів та релігійних традицій. Цей комплекс відображає значення релігії та церкви в суспільстві та культурні зв'язки між народами.

Включення резиденції митрополитів Буковини і Далмації до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО свідчить про її значення для всього світового співтовариства. Це визнання внеску резиденції у розвиток архітектури, релігії та культури. Крім того, включення сприяє збереженню та просуванню резиденції як туристичного об'єкта, що залучає відвідувачів з усього світу, сприяючи розвитку культурного та туристичного потенціалу регіону [54].

Дерев'яні церкви карпатського регіону України є видатним об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Ці церкви, розташовані в гірських масивах Карпат, втілюють унікальну архітектурну спадщину, яка поєднує релігійний, культурний та історичний виміри.

Рис. 2.10. Дерев'яні церкви карпатського регіону України (за даними [14])

Дерев'яна церковна архітектура карпатського регіону відображає вплив різних культур, які проживали та взаємодіяли в цьому регіоні протягом століть. Це поєднання народних, православних, католицьких та інших християнських традицій, що знаходять відображення в архітектурних формах, декоративних елементах та функціональних рішеннях.

Церкви Карпатського регіону відрізняються своєрідністю та багатством дизайну. Вони відображаються як навколишній природній ландшафт, так і народний мистецький доробок. Характерними рисами є використання дерева як основного будівельного матеріалу, детальна обробка дерев'яних елементів, архітектурні форми з точністю до дрібниць та розмаїття декоративних мотивів.

Дерев'яні церкви карпатського регіону заслуговують на особливу увагу через свою важливість для релігійного та культурного життя громад. Вони є місцем проведення богослужінь, релігійних обрядів та культурних подій. Крім того, вони відображають специфіку історичного розвитку регіону, вплив міграційних процесів та міжнаціонального діалогу.

Охорона дерев'яних церков Карпатського регіону є надзвичайно важливим завданням. Включення їх до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО сприяє збереженню та просуванню цього цінного культурного надбання. Це сприяє підвищенню усвідомлення громад та міжнародної спільноти про значення дерев'яної церковної архітектури, сприяє розвитку туристичного потенціалу регіону та стимулює вивчення і дослідження цих унікальних об'єктів. Загалом, дерев'яні церкви карпатського регіону України є цінним елементом світової культурної спадщини, який належить зберегти для майбутніх поколінь. Вони не тільки вражають своєю архітектурною красою, але й є символом культурного розмаїття та спільної спадщини, яка повинна бути захищена та вивчена [54].

Херсонес Таврійський є видатним об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні. Це давньогрецьке поселення, розташоване на півострові Крим, біля сучасного міста Севастополя. Херсонес був заснований греками з Херсонеса Понтійського у V столітті до н. е. і став важливим центром грецької

колонізації та культури на півдні Криму. Херсонес Таврійський відіграв значну роль у розвитку античної цивілізації в цьому регіоні. Він був важливим економічним, культурним і політичним центром, який зберігав тісні зв'язки зі світовими цивілізаціями того часу. Поселення складалося з різноманітних будівель та споруд, включаючи храми, театри, резиденції, житлові будинки, систему оборонних споруд та інші архітектурні елементи.

Рис. 2.11. Херсонес Таврійський (за даними [14])

Особливу увагу приділялося храмам, які відображали релігійну та культову практику греків. Головний храм Херсонесу був присвячений богу Аполлону, а також існували храми, присвячені іншим богам та богиням грецького пантеону. Храми були споруджені з використанням високохудожніх архітектурних технік та декоративних прийомів, що підкреслювало вплив грецького мистецтва на цей регіон.

Крім релігійних споруд, Херсонес мав також театри, де проводилися вистави та релігійні церемонії. Театри були архітектурними шедеврами, що поєднували елементи грецького та римського мистецтва. Вони були розташовані на пагорбах, що давало глядачам чудовий вид на море та

навколишню місцевість. Херсонес Таврійський також мав систему оборонних споруд, яка включала фортецю, мури, вежі та інші заходи безпеки. Ця система свідчить про важливість Херсонесу як місця збереження та захисту грецької колонії.

У 3-му столітті н. е. Херсонес перейшов під владу Римської імперії, а потім зазнав впливу візантійської культури. Протягом середньовіччя місто продовжувало існувати, але його значення зменшилося. У XV столітті Херсонес був покинутий.

Включення Херсонесу Таврійського до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО свідчить про його виняткове історичне, культурне та археологічне значення. Це місце, де зустрічаються різні культури, традиції та вірування, що зберіглися в архітектурі та артефактах. Воно свідчить про багатство та різноманітність античної та середньовічної цивілізацій на території сучасної України. Збереження та дослідження Херсонесу Таврійського є надзвичайно важливим завданням. Розкопки та археологічні дослідження дозволяють отримувати нові знання про минуле цього місця, а консерваційні заходи забезпечують його збереження для майбутніх поколінь. Туристичний потенціал Херсонесу приваблює відвідувачів з усього світу, що сприяє його популяризації та розвитку як культурного центру.

Херсонес Таврійський - це не тільки археологічна пам'ятка, але й символ історичної спадщини України. Його унікальність, краса та значення для світової культури заслуговують на повагу та захист. Цей об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО продовжує вражати світ своєю величчю та внеском у розуміння минулого людства [54].

2.3. Особливості розвитку туристичної індустрії України в умовах сьогодення

Розвиток туристичної галузі в Україні стикається зі складними економічними та політичними умовами, такими як військові дії, анексія Криму та пандемія Covid-19. Ці фактори негативно позначились на туристичній сфері,

зменшивши обсяги в'їзного туризму і обмеживши мобільність українців. Багато привабливих туристичних об'єктів залишаються недоступними через недостатню транспортну інфраструктуру та нестабільне сполучення. Пандемія також призвела до значних збитків у туристичній галузі, оцінюваних на близько 60 мільярдів гривень минулого року. Однією з проблем є недостатня державна підтримка та відсутність пільгового оподаткування та кредитування для підприємницької діяльності в туризмі. Багато об'єктів культурної спадщини потребують фінансових вкладень для відновлення та реконструкції. Низький платоспроможний попит значної частини населення вимагає розвитку доступних бюджетних форм відпочинку. Однак, замкнені кордони сприяють зростанню популярності "вір-відпочинку" в Україні, де споживачі, які раніше відпочивали за кордоном, зараз планують комфортно провести час в Україні [31].

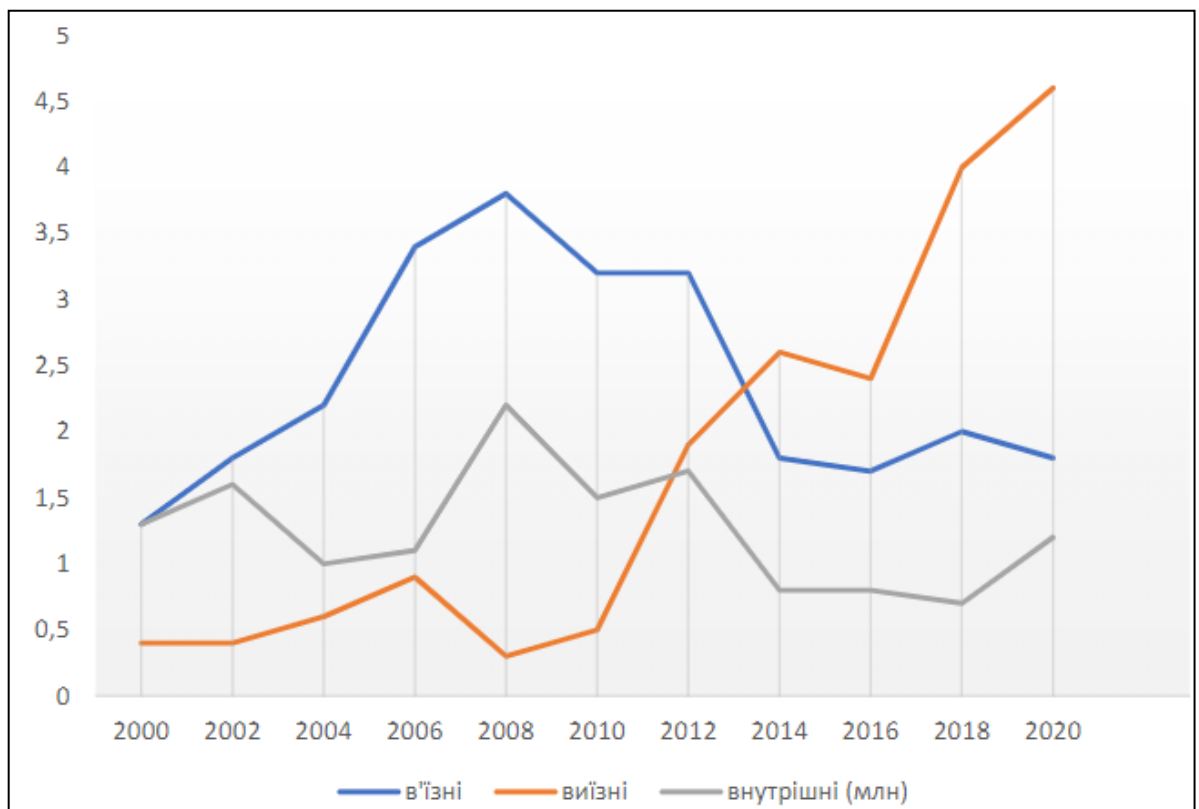

Рис. 2.12. Динаміка туристичних потоків України за період 2000-2020 рр.
(побудовано автором за даними [27, 33-37])

З метою поліпшення ситуації в туристичній галузі, необхідні кроки з підтримки держави, такі як поліпшення правового поля, стимулювання

інвестицій, спрощення фіскальної політики та покращення якості транспортної інфраструктури. Крім того, просування українських туристичних об'єктів як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку може сприяти залученню більшої кількості відвідувачів та підвищенню привабливості країни як туристичного напрямку.

Рис. 2.13. Умови формування сфери міжнародного туризму в Україні (за даними [21]).

Україна, яка прагне активно інтегруватись у світове господарство, стикається з низькими позиціями на світовому туристичному ринку, хоча туристична індустрія має важливе значення для соціально-економічного розвитку країни. Одна з головних причин цього становить високий рівень тінізації туристичного ринку, наряду з недостатньою правовою базою, відсутністю державного протекціонізму, складною фіскальною політикою та недостатньою інфраструктурою. Тому стає особливо актуальним вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку туристичної галузі. Ця проблема стала об'єктом дослідження, яке проводять автори даного тексту. В результаті дослідження виявлено, що потрібні заходи для поліпшення

ситуації. Загалом, Україна потребує реформування туристичної галузі з урахуванням вищезгаданих факторів. Це може включати вдосконалення законодавства, забезпечення протекціонізму з боку держави, спрощення фіскальної політики та розбудову необхідної інфраструктури. Лише шляхом ефективного державного регулювання та повертання інвестицій Україна зможе піднятися на вищий рівень на світовому туристичному ринку та реалізувати свій потенціал у цій сфері [41].

Перш за все, важливо враховувати безпеку туристів та забезпечити їм стабільні умови для подорожей. Враховуючи збройний конфлікт та ризики, пов'язані з ракетними обстрілами, необхідно встановити ефективні механізми моніторингу та оцінки безпеки в різних регіонах країни. Держава повинна забезпечити належний рівень захисту туристів та попереджати їх про потенційні небезпеки. Друге, важливо впливати на міжнародне сприйняття України як туристичного напрямку. Зважаючи на негативну інформаційну кампанію та спроби дискредитації країни, необхідно активно просувати позитивне образ України, її культурну та природну спадщину, туристичні маршрути та можливості. Співпраця з міжнародними партнерами, рекламні кампанії та участь в туристичних виставках можуть сприяти привертанню уваги та збільшенню числа іноземних відвідувачів. Третє, розвиток внутрішнього туризму стає особливо важливим в умовах конфлікту та економічної нестабільності. Для того, щоб повернути місцевих туристів, необхідно створити привабливі умови, розробити цікаві маршрути, сприяти розвитку сервісу. Також важливо розвивати внутрішню туристичну інфраструктуру, включаючи готелі, ресторани, транспортні засоби та інші послуги. Четверте, розширення міжнародного співробітництва та приваблення іноземних інвестицій можуть сприяти розвитку туризму в умовах кризи. Привернення іноземних туристів та інвесторів може стимулювати створення нових робочих місць, підвищення якості послуг та розвиток інфраструктури.

Нарешті, необхідно активно працювати над реструктуризацією туристичного сектору та впровадженням нових підходів. В умовах кризи,

туристичні компанії повинні бути гнучкими та адаптивними, шукати нові ринки та способи привертання клієнтів. Крім того, розвиток електронної комерції та онлайн-бронювань може сприяти розширенню туристичної бази та забезпеченню широкого доступу до інформації про туристичні послуги.

Загалом, розвиток туристичної індустрії в умовах конфлікту та економічних труднощів вимагає комплексного підходу та спільних зусиль держави, громадських організацій, бізнесу та громадян. Впровадження заходів щодо забезпечення безпеки, просування позитивного образу країни, розвитку внутрішнього туризму та залучення міжнародного співробітництва можуть сприяти відновленню туристичної галузі та сприятимуть відновленню економічного розвитку країни [44].

2.4. Макроекономічне значення туристичної індустрії в економіці країни

Туристична індустрія має важливе макроекономічне значення в економіці України. Вона впливає на розвиток різних секторів економіки та сприяє збалансованому соціально-економічному розвитку країни. Основні аспекти макроекономічного значення туризму включають:

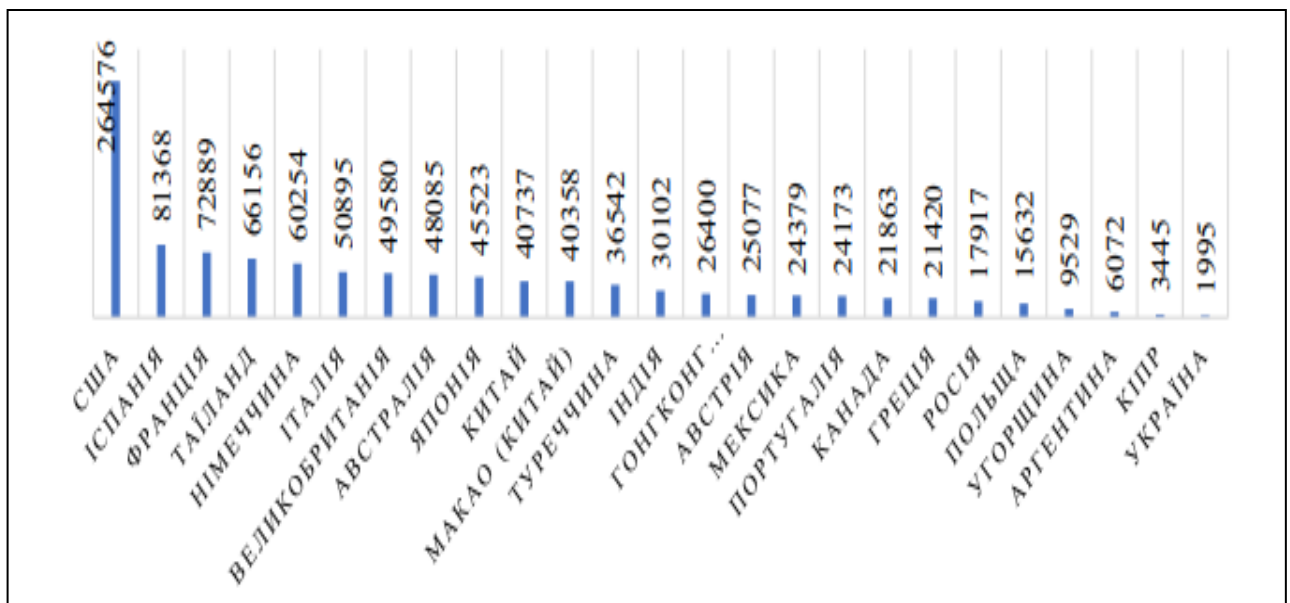

Рис. 2.14. Динаміка доходів від міжнародного туризму в 2019 р. (млн. дол. США) (за даними [56]).

Економічні доходи: Туризм є джерелом значних економічних доходів для України. Він забезпечує приплив іноземної валюти через витрати іноземних туристів на проживання, харчування, транспорт, розваги та покупки. Ці доходи сприяють покращенню платіжного балансу країни і збільшенню валютних резервів [22].

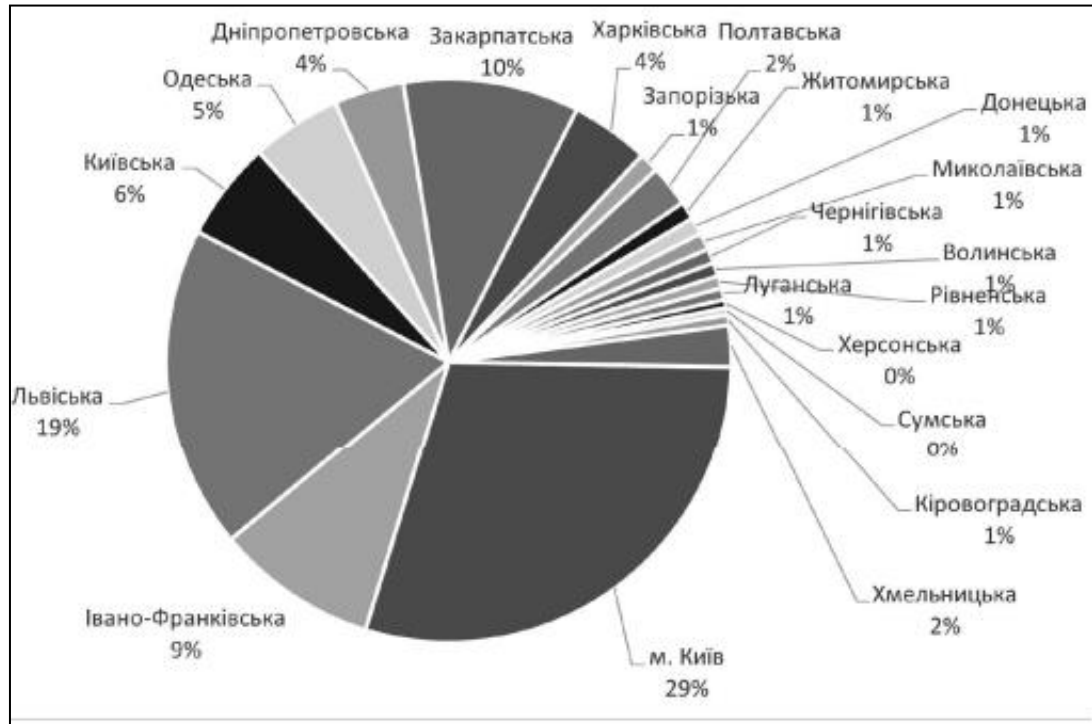

Рис. 2.15. Структура надходжень до бюджету туристичного збору за областями України з 01.01.2022 р. по 01.05.2022 р (за даними [10])

Створення робочих місць: Туристична індустрія є значним джерелом зайнятості в Україні. Вона створює робочі місця в готельній сфері, ресторанному бізнесі, транспорті, туристичних агентствах, музеях, атракціонах та інших суміжних галузях. Це сприяє зменшенню безробіття та соціальній стабільності.

Розвиток інфраструктури: Розвиток туризму спонукає до покращення туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні засоби, аеропорти, дороги та комунікаційні системи. Це стимулює розвиток будівельної галузі, транспорту, торгівлі та інших галузей, пов'язаних з інфраструктурою [33].

Привабливість іміджу країни: Розвинена туристична інфраструктура та багатообразні туристичні пропозиції сприяють позитивному іміджу країни як туристичного напрямку. Це привертає іноземних інвесторів, сприяє розвитку міжнародного бізнесу, спонукає до культурного та наукового обміну і покращує дипломатичні відносини [23].

Розкриття потенціалу регіонів: Туризм допомагає розкрити потенціал різних регіонів України, залучаючи увагу до природних, історичних, культурних та етнографічних багатств країни. Це сприяє розвитку туризму в малорозвинених та віддалених регіонах, забезпечує рівномірний розвиток країни і зменшує регіональні нерівності [9].

Усі ці фактори підтверджують макроекономічне значення туристичної індустрії в економіці України. Однак, враховуючи виклики, такі як військові дії, закриті кордони та пандемія COVID-19, сектор туризму стикається зі значними викликами, які потребують додаткових заходів та підтримки для відновлення та подальшого розвитку. Зважаючи на повномасштабну війну з Росією, яка триває протягом останніх півтора року туристична індустрія України виявила серйозні негативні наслідки.

Перш за все, військові дії та загроза безпеці вплинули на загальну обстановку в країні та на рівень довіри іноземних туристів. Небезпека воєнного конфлікту і військова мобілізація призводять до зниження інтересу до відвідування України як туристичного напрямку. Багато туристів з інших країн вважають українську ситуацію недостатньо стабільною і вважають за краще обирати інші безпечніші місця для своїх поїздок.

Закриття кордонів для виїзду військовозобов'язаних чоловіків також має прямий вплив на туризм. Багато чоловіків, які є призовного віку, змушені відмовлятися від своїх планів на відпустку або подорожі, оскільки їм не дозволяється покидати країну у зв'язку з військовим обов'язком. Це призводить до зменшення числа вітальних туристів та обсягів в'їзного туризму в Україну. Проте збільшують притік коштів до бюджету від даної групи.

Крім того, загальна напружена ситуація в країні та обмеження, пов'язані з війною, впливають на стан туристичної інфраструктури. Руйнування та пошкодження інфраструктури у зонах воєнних дій обмежують доступ до багатьох привабливих туристичних об'єктів. Перешкоди на шляху до цих місць та недостатність належних засобів транспорту також ускладнюють розвиток туризму в певних регіонах.

У зв'язку з вищезгаданими факторами, туристична галузь України зазнала серйозних втрат і скорочень обсягів. Відновлення і розвиток туризму вимагають належного вирішення проблем, пов'язаних з безпекою, стабільністю та інфраструктурою. Додатково, необхідно вдосконалювати механізми державного регулювання та надавати підтримку туристичній галузі для привертання іноземних туристів та стимулювання внутрішнього туризму [51].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

3.1. Сучасні тренди та новітні напрямки розвитку туристичного бізнесу

Туристична індустрія відіграє важливу роль у сучасному світі, сприяючи економічному розвитку, зростанню зайнятості та культурній обміну між країнами. У зв'язку зі змінами в глобальному середовищі, таких як нещодавня пандемія COVID-19, екологічні проблеми та зміни у смаках туристів, туристичний бізнес постійно еволюціонує, адаптуючись до нових вимог та викликів. Місцевий туризм та відкриття власної країни, обмеження на міжнародні подорожі змусили багатьох туристів звернути увагу а відкриття та дослідження свого власного краю. Місцеві враження, культурні маршрути та неперевершені природні об'єкти стають привабливими для туристів. Цифрові технології впливають на розвиток туристичного бізнесу, забезпечуючи нові можливості для маркетингу, продажу та послуг. Віртуальна реальність, розширена реальність та мобільні додатки стають важливими інструментами для привернення уваги туристів, покращення туристичного досвіду та сприяння плануванню подорожей. Додатково, технології безпеки та автоматизації допомагають забезпечити безпеку туристів і зменшити ризики. Сталість та екологічна відповідальність стають ключовими аспектами розвитку туристичного бізнесу. Туристи стають більш свідомими та вибірковими, надаючи перевагу компаніям, які приділяють увагу збереженню природних ресурсів, енергоефективності та мінімізації негативного впливу на довкілля. Туристичні підприємства активно впроваджують екологічно чисті практики, пропонують еко-тури та стимулюють своїх клієнтів до збереження навколишнього середовища. Сучасні туристи все більше зацікавлені у взаємодії з місцевими культурами та отриманні автентичного досвіду. Вони шукають враження, що відображають особливості місцевого способу життя, традицій та

кулінарії. Туристичні підприємства реагують на цей попит, пропонуючи екскурсії з місцевими жителями, культурні заходи та програми обміну, які сприяють взаєморозумінню та культурному обміну. І водночас цифрові технології відіграють ключову роль у сучасному туристичному бізнесі. Інтернет та соціальні медіа надають можливості для просування послуг, бронювання та планування подорожей, а також взаємодії з клієнтами. Мобільні додатки та онлайн-платформи стають все більш популярними серед туристів, які шукають зручність та персоналізацію у своїх подорожах. Такі технології, як віртуальна реальність та доповнена реальність, також набувають популярності, надаючи нові можливості для вражень та екскурсій [24].

Екологічно-свідомий туризм: зростає популярність, який спонукає до збереження природних ресурсів та культурної спадщини. Туристи все більше прагнуть відвідувати екологічно чисті місця, взаємодіяти з природою та сприяти сталому розвитку місцевих спільнот.

Пригодницький туризм: набуває популярності серед активних та спортивних туристів. Це включає такі види активності, як гірськолижний спорт, піші прогулянки, водні види спорту, екстремальні подорожі та інші форми активного відпочинку.

Культурний туризм: зосереджений на відвідуванні культурних пам'яток, музеїв, археологічних зон та інших місць, пов'язаних з історією та культурою країни. Це може включати гастрономічні тури, культурні фестивалі, мистецькі події та інші форми культурної взаємодії.

Медичний туризм: стає все популярнішим, особливо для медичних процедур, які можуть бути доступні або вигідніші в інших країнах. Це включає лікування, реабілітацію, косметичні процедури, стоматологію та інші медичні послуги. Ще можна виділити розвиток спорідненої галузі туризму здоров'я та оздоровлення, який може включати відпочинок у курортних місцях, спа-центри, йога-ретріти, фітнес-тури та інші форми відновлення та зміцнення організму.

Гастрономічний туризм: привертає увагу людей, які хочуть познайомитись з місцевою кухнею та культурою через смакові враження. Це може включати відвідування місцевих ресторанів, кулінарні екскурсії, дегустації місцевих продуктів та участь у кулінарних майстер-класах.

Інклюзивний туризм: спрямований на забезпечення доступності туристичного досвіду для людей з різними особливостями. Це включає створення бар'єрно-безпечного середовища, доступ чи розвиток до необхідної інфраструктури та послуг, адаптовані екскурсії та програми [46].

Ці напрямки відображають сучасні тенденції у туристичній індустрії та відповідають побажанням сучасних туристів. Розвиток цих напрямків може сприяти розширенню туристичної бази, залученню нових сегментів аудиторії та створенню більш різноманітних туристичних пропозицій. Туристи все більше цінують гнучкість у плануванні та здійсненні подорожей. Індивідуальні тури, персоналізовані програми, можливість вибору та адаптації маршрутів та послуг - це тенденції, які набувають популярності.

Рис. 3.1. Класифікація інновацій в туристичній індустрії (за даними [16])

Технологічний прогрес удосконалює і туристичний бізнес постійно впроваджує нові технології для полегшення туристичного досвіду. Хоча, в протихід розвитку технологій деякі сучасні туристи все більше зацікавлені у взаємодії з місцевими культурами та отриманні автентичного досвіду. Вони шукають враження, що відображають особливості місцевого способу життя, традицій та кулінарії. Туристичні підприємства реагують на цей попит, пропонуючи екскурсії з місцевими жителями, культурні заходи та програми обміну, які сприяють взаєморозумінню та культурному обміну.

Рис. 3.2. Найпопулярніші атракції для відвідування серед молоді у 2021 році (за даними [28])

Тому про розвиток туризму у сьогодення можна сказати так: сучасні тренди та новітні напрямки розвитку туристичного бізнесу передбачають

використання цифрових технологій, зосередження на сталості та екологічній відповідальності, а також надання локальних та автентичних вражень. Туристичні підприємства повинні бути готові адаптуватися до змін у вимогах туристів, впроваджувати інноваційні рішення та й водночас підтримувати сталість. Дослідження цих трендів є важливим для успішного розвитку бізнесу та задоволення потреб сучасних туристів [30].

3.2. Світовий досвід розвитку туристичної індустрії

Туристична індустрія є однією з найбільш динамічних і швидкозростаючих галузей світової економіки. Розвиток цієї галузі залежить від ряду факторів, таких як економічна стабільність, технологічний прогрес, культурний обмін, політична стабільність та зручність транспортних засобів. Світовий досвід розвитку туризму пропонує кілька цікавих напрямків та трендів, які впливають на цю галузь:

Розширення географії туристичних маршрутів. А саме зросла доступність подорожей та розширення транспортних мереж сприяли розвитку нових туристичних напрямків. Країни та регіони, які раніше були маловідомими туристичними призначеннями, набули популярності. Туристи все більше зацікавлені у відкритті нових екзотичних місць та культур.

Екологічна сталість та екотуризм. Світовий рух до сталого розвитку ставить перед туристичною галуззю виклики та можливості. Екотуризм, що передбачає відвідування природних територій з мінімальним негативним впливом на навколишнє середовище, зарекомендував себе як популярний напрямок. Туристи все більше обирають екологічно чисті готелі, екскурсії та послуги, сприяючи збереженню природних ресурсів.

Відкриття для культурного обміну. Туристи зацікавлені у вивченні різноманітних культур та традицій. Вони шукають можливості познайомитися з місцевими жителями, досліджувати історичні пам'ятки, відвідувати музеї та художні галереї. Культурний туризм став популярним, а країни з багатозаровою культурою та історією виграють на популярності.

Технологічний прогрес та цифрові інновації. Завдяки швидкому розвитку технологій туристична галузь зазнала значних змін. Мобільні додатки, онлайн-бронювання, віртуальні тури та інші цифрові інновації стали невід'ємною частиною туристичного бізнесу. Туристи активно використовують цифрові ресурси для планування подорожей, пошуку інформації та обміну враженнями.

Альтернативні форми туризму. Разом з традиційними формами туризму, з'явилися нові альтернативні напрямки. Медичний туризм, гастрономічний туризм, спортивний туризм та інші спеціалізовані форми подорожей стають все більш популярними. Туристи шукають унікальні досвіди, пов'язані з їхніми інтересами та хобі [43].

Зміни після пандемії COVID-19: Пандемія COVID-19 значно змінила туристичну індустрію. Введення обмежень, закриття кордонів та обмеження пересування призвели до зміни попиту та популярності різних напрямків. З'явилися нові вимоги щодо безпеки та гігієни, а також збільшилася роль цифрових рішень у процесі подорожей. Туристична індустрія продовжує розвиватися та адаптуватися до нових реалій світу. Розширення географії туристичних маршрутів, екологічна сталість, культурний обмін, технологічний прогрес, альтернативні форми туризму та зміни, викликані пандемією COVID-19, є основними трендами та напрямками розвитку туристичного бізнесу. Розуміння цих трендів та адаптація до них дозволить туристичним компаніям та країнам ефективно використовувати можливості, що пропонує цей швидкозростаючий сектор [49].

Туристична індустрія країн Азії має великий потенціал і приваблює мільйони відвідувачів з усього світу. Кожна країна Азії має свою унікальну культуру, історію, природні красоти та інші туристичні ресурси, які стимулюють розвиток туризму. Ось кілька прикладів успішного розвитку туризму в деяких країнах Азії. Таїланд відомий своїми приголомшливими пляжами, темпами та багатозоровою культурою. Бангкок, столиця Таїланду, є одним з найпопулярніших міст для туристів. Туризм є однією з ключових галузей економіки Таїланду, привертаючи мільйони відвідувачів щороку.

Японія пропонує поєднання традиційної культури і сучасного розмаху. Країна відома своїми храмами, садами, а також сучасними містами, технологічними інноваціями та космополітичною атмосферою. Туризм є важливим джерелом доходів для Японії. Китай має багату історію, культуру та природні красоти. Велика Китайська стіна, Заборонений місто, Тянь-ань-мейн та інші визначні пам'ятки привертають велику кількість туристів. Країна також відома своєю кухнею. Індія має величезний туристичний потенціал завдяки своїй різноманітній культурі, історичним пам'яткам, духовним місцям та природним красотам. Туризм в Індії є важливою галуззю, зокрема завдяки відвідуванню таких місць, як Тадж-Махал, Дельхі, Джайпур, Гоа та інші. Індонезія складається з тисяч островів і пропонує різноманіття пляжів, вулканів, рифів, джунглів та культурних атракцій. Балі, Ява, Ломбок та інші місця є популярними серед туристів. Туризм є однією з найбільш важливих галузей економіки Індонезії.

Ці приклади показують, що країни Азії успішно розвивають свою туристичну індустрію, привертаючи мільйони туристів і сприяючи економічному зростанню. Вони активно використовують свої природні, культурні та історичні ресурси, розвивають туристичну інфраструктуру, пропонують нові туристичні продукти та послуги, а також використовують цифрові технології для приваблення та залучення відвідувачів [6].

Країни Західної Європи мають великий досвід розвитку туристичної індустрії та вважаються одними з найпопулярніших туристичних напрямків у світі. Вони привертають велику кількість туристів завдяки своїм багатим культурним спадкам, історичним пам'яткам, природним красотам, високій якості послуг та розвиненій туристичній інфраструктурі. Ось деякі приклади успішного розвитку туризму в країнах Західної Європи: Франція є однією з найпопулярніших туристичних країн у світі. Париж, столиця Франції, з його Ейфелевою вежею, Лувром та іншими визначними пам'ятками, є одним з найбільш відвідуваних міст у світі. Крім того, Франція має прекрасні провінційні міста, гастрономічну культуру, виноробні регіони та гірські

курорти, які приваблюють туристів з усього світу. Іспанія відома своїми прекрасними пляжами, сонячним кліматом, величними архітектурними шедеврами, які представлені у містах Барселоні, Мадриді та Севільї, та багатою культурою. Країна також має визначні острови, такі як Майорка, Ібіца та Тенеріфе, які є популярними курортами. Італія є справжнім скарбницею культури, мистецтва та історії. Рим, Венеція, Флоренція та інші міста мають безліч визначних пам'яток, таких як Колізей, Собор Святого Петра, Пізанська вежа та багато інших. Країна також славиться своєю кухнею, виноробством і прекрасними природними пейзажами, зокрема Амальфійським узбережжям та Тосканою. Німеччина привертає туристів своїми культурними та історичними пам'ятками, такими як Бранденбурзькі ворота в Берліні, Замок Нойшванштайн та історичні центри міст, таких як Мюнхен та Гамбург. Країна також відома своїми різноманітними фестивалями, включаючи Мюнхенський фестиваль пива. Велика Британія, зокрема Лондон, є популярним туристичним напрямком завдяки своїм історичним пам'яткам, включаючи Букінгемський палац та Вежа Лондона, а також своїм культурним життям, театрами та музеями. Країна також має привабливі природні краєвиди, включаючи гірські регіони Шотландії та прекрасні пляжі Корнуолла.

Ці країни успішно розвивають свою туристичну індустрію шляхом інвестування в туристичну інфраструктуру, реклами та маркетингу, покращення якості послуг та створення нових туристичних пропозицій. Вони також активно використовують цифрові технології для покращення туристичного досвіду та залучення відвідувачів. Ці країни є прикладами успішного розвитку туристичної індустрії і можуть надавати цінний досвід для інших країн, що прагнуть розвивати свій туризм [1].

Країни Латинської Америки мають великий потенціал для розвитку туристичної індустрії завдяки своїй унікальній культурі, природним красотам і історичному спадку. Деякі з найвідоміших країн із розвинутою туристичною галуззю включають: Мексика привертає велику кількість туристів своїми прекрасними пляжами, археологічними пам'ятками, колоритними містами та

багатим культурним спадком. Місця, такі як Канкун, Мексико-Сіті, Маямі, Теотіуакан та Чичен-Іца, є популярними туристичними напрямками. Бразилія славиться своїми тропічними лісами Амазонки, величними водоспадами Ігуасу, карнавалом у Ріо-де-Жанейро та прекрасними пляжами, зокрема Копакабана і Іпанема. Країна також відома своєю футбольною культурою та різноманітними етнічними традиціями. Коста-Рика відома своїми природними заповідниками, екзотичною флорою і фауною, вулканами та кришталево чистими пляжами. Країна привертає любителів екотуризму, які шукають пригоди в джунглях, можливості для сноркелінгу та серфінгу, а також дослідження унікальних екосистем. Аргентина славиться своїми столицею Буенос-Айресом, танцем танго, а також неймовірною красою Патагонії, Анд і виноградниками в регіоні Мендоса. Країна також приваблює любителів гастрономії своїми смачними стейками та винами. Перу відомий своїми історичними пам'ятками, зокрема Мачу-Пікчу, Колка Каньоном та стародавніми містами Чанчан і Куско. Країна також пропонує можливості для активного відпочинку, такі як піший туризм в Андах, сплави на байдарках по річках та дослідження амазонського дощового лісу.

Країни Латинської Америки постійно працюють над розвитком туристичної індустрії шляхом поліпшення інфраструктури, розширення туристичних послуг та просування своїх унікальних пропозицій. Окрім того, вони активно співпрацюють з міжнародними туристичними організаціями та використовують сучасні маркетингові стратегії для залучення більшої кількості туристів. Загалом, країни Латинської Америки пропонують широкий спектр туристичних можливостей, включаючи природу, культуру, історію та пригоди. Їхні унікальність і привабливість залучають все більше міжнародних туристів, що сприяє розвитку їхньої туристичної індустрії і приносить економічні вигоди [6].

Країни Північної Америки, такі як США та Канада, мають значний досвід у розвитку туристичної індустрії. Особливості їхнього досвіду можна відобразити наступним чином: США є однією з найбільших туристичних

дестинацій у світі. Країна пропонує різноманітні туристичні можливості, включаючи відвідування історичних пам'яток, національних парків, музеїв, тематичних парків та прекрасних природних ландшафтів. Наприклад, Національний парк Йосеміті, Нью-Йоркська Статуя Свободи, Гранд Каньйон, Голлівуд та Лас-Вегас є популярними туристичними напрямками. Також, США активно розвиває медичний туризм, конференційний туризм та спортивний туризм. Канада також володіє великим потенціалом для туристичного розвитку. Країна відома своїми величними горами, захоплюючими природними пейзажами, культурними фестивалями та гостинністю своїх жителів. Туристи приїжджають в Канаду для відвідування Ніагарських водоспадів, гірських курортів, острова Принца Едварда, Ванкувера та Торонто. Крім того, Канада популярна серед туристів, які бажають досліджувати природу, здійснювати екотуризм та брати участь у активних видів спорту, таких як лижі та каякінг.

Усі ці країни Північної Америки активно використовують маркетингові стратегії для просування своїх туристичних пропозицій, співпрацюють з туристичними агентствами, розвивають інфраструктуру для задоволення потреб туристів та пропонують широкий спектр туристичних послуг. Це сприяє збільшенню кількості туристів, росту туристичних доходів і розвитку галузі туризму в цих країнах [1].

Країни Близького Сходу та Північної Африки мають великий потенціал для розвитку туристичної індустрії. Ці регіони приваблюють туристів своїми багатими культурними спадщинами, історичними пам'ятками, природними красотами та релігійними місцями. Особливості їхнього досвіду можна відобразити наступним чином: Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), зокрема Дубай та Абу-Дабі, стали відомими своїми розкішними готелями, торговими центрами та неймовірними будівлями. Дубай, одне з еміратів ОАЕ, заслуговує виокремлення. Це мегаполіс, який став символом розкіші та сучасності. Дубай пропонує неймовірні хмарочоси, шопінгові центри світового рівня, штучні острови, аквапарки та розваги, такі як катання на лижах в приміщенні чи плавання з акулами. Ці міста привертають туристів з усього світу, пропонуючи

широкий спектр розваг, включаючи шопінг, гольф, спа-процедури та атракціони. ОАЕ також активно розвиває медичний туризм, конференційний туризм та спортивні події, такі як Гран-прі Формули-1. Єгипет відомий своїми древніми пірамідами, храмами та сонячними курортами на березі Червоного моря. Туристи відвідують Єгипет, щоб побачити Сфінкса, піраміди Гізи, Луксор, Абу-Сімбел та інші історичні місця. Курорти Шарм-ель-Шейх та Хургада пропонують чудові умови для занять водними видами спорту, дайвінгу та відпочинку на пляжах. Туреччина поєднує багату історію, культуру та природні красоти. Стамбул, який розташований на перетині Європи та Азії, має велику кількість історичних пам'яток, включаючи Гагію Софію, Блакитну мечеть та Двірець Топкапі. Природні краси Каппадокії, Памуккале та пляжі Анталії також приваблюють туристів. Туреччина також славиться своїм гастрономічним досвідом та традиційними базарами. Марокко відоме своєю унікальною атмосферою та екзотичними враженнями. Міста Марракеш, Фес та Касабланка пропонують чудову можливість ознайомитися з місцевою культурою, відвідати вузькі вулички ринків, багаторічні палацові комплекси та історичні мечеті. Також Марокко відоме своїми пустелями, особливо Сахарою, де туристи можуть насолодитися верблюдами та ночівлею в пустельному таборі.

Ці країни зуміли використати свої природні, культурні та історичні ресурси для приваблення туристів з усього світу. Вони активно інвестують у розвиток туристичної інфраструктури, вдосконалюють сервіс та надають широкий спектр туристичних послуг. Такий підхід сприяє зростанню туристичного потоку, створенню нових робочих місць та збільшенню доходів від туризму, що впливає на економічний розвиток країн [6].

Туристична індустрія воєнних конфліктів часто стає серйозною жертвою, оскільки воєнні дії, безпекові загрози та пошкодження інфраструктури значно обмежують потенціал туристичного розвитку. Однак, історія показує, що після закінчення війни деякі країни змогли відновити свою туристичну індустрію та

навіть досягти високих рівнів розвитку. Деякі приклади світового досвіду розвитку туризму у воєнний час та після нього на їх територіях включають:

Після війни, що відбувалась у 1990-х роках, Хорватія стала однією з найпопулярніших туристичних дестинацій у Східній Європі. Країна вдало використовує свої природні красоти, які включають чисте Адріатичне узбережжя, острови та гірські ландшафти, а також багатий культурний спадок, включаючи середньовічні міста та історичні пам'ятки. Хорватія інвестувала в розвиток туристичної інфраструктури, гостинність та якість обслуговування, що допомогло їй залучити мільйони туристів щороку [42].

В'єтнам також успішно розвиває свою туристичну індустрію після В'єтнамської війни, яка тривала з 1955 по 1975 рік. Країна привертає туристів своїми прекрасними пляжами, живописними пагодами, екзотичною кухнею та культурними пам'ятками. В'єтнам інвестував у розвиток туристичної інфраструктури, покращення якості обслуговування та маркетингові кампанії для повертання міжнародних туристів.

Ізраїль є прикладом країни, яка після воєнних конфліктів змогла відновити свою туристичну індустрію та стати важливою туристичною дестинацією на Близькому Сході. Країна привертає туристів своїми релігійними та історичними місцями, які мають велике значення для християн, євреїв і мусульман. Ізраїль також розвиває екологічний туризм, активний відпочинок та медичний туризм.

Після Другої світової війни Польща відновила свою туристичну індустрію та привертає значну кількість міжнародних туристів. Країна пропонує широкий спектр туристичних привабливостей, включаючи історичні міста, замки, національні парки та гірські курорти. Польща активно розвиває туризм, спрямований на культурні та історичні пам'ятки, а також на екологічний туризм.

Після Другої світової війни Японія взяла курс на економічне відновлення та розвиток туризму. Країна інвестувала в реконструкцію та розвиток своїх культурних та природних ресурсів, привертаючи увагу туристів з усього світу.

Японія стала відомою своїми історичними пам'ятками, унікальною культурою, традиційною кухнею та сучасною архітектурою. Туризм став важливою галуззю для економіки Японії, забезпечуючи робочі місця та економічний зростання.

Після Другої світової війни Італія також успішно відновила свою туристичну індустрію. Країна зрозуміла потенціал своїх культурних та історичних ресурсів і активно просувала туризм як важливу галузь. Відновлення пам'яток, музеїв, архітектурних об'єктів та інфраструктури допомогло повернути туристів з усього світу. Італія стала популярним напрямком для культурного, історичного та гастрономічного туризму.

Після Другої світової війни Німеччина зазнала значних руйнувань, але вдалося відновити свою туристичну індустрію. Країна використала свої природні та культурні ресурси для розвитку туризму. Великі міста, такі як Берлін, Мюнхен, Гамбург, стали важливими центрами туризму, привертаючи туристів своєю архітектурою, історією та культурою. Країна також активно розвивала екотуризм, пропонуючи мальовничі природні пейзажі та національні парки.

Ці приклади свідчать про те, що навіть у воєнний час та після нього країни можуть успішно відновлювати свою туристичну індустрію. Ключові фактори успіху включають інвестиції у розвиток туристичної інфраструктури, збереження культурних та природних ресурсів, поліпшення безпеки, якість обслуговування та маркетингові зусилля для повернення міжнародних туристів [57, 58].

3.3. Перешкоди розвитку туристичної індустрії України під впливом криз пандемії та війни, шляхи їх подолання

Розвиток туристичної індустрії України стикається з численними перешкодами під впливом кризи пандемії COVID-19 та війни з Росією. Нижче наведено деякі з цих перешкод та можливі шляхи їх подолання:

Закриті кордони та обмеження на подорожі. Введення обмежень на подорожі та закриття кордонів є однією з основних перешкод для розвитку туризму. Для подолання цієї перешкоди необхідно відновити міжнародне співробітництво та співпрацю з іншими країнами для поступового відкриття кордонів та забезпечення безпеки подорожей.

Економічні труднощі. Криза пандемії та війна можуть призвести до економічних труднощів, зменшення доходів населення та зменшення інвестицій в туристичну інфраструктуру. Важливо залучити інвестиції від держави та приватного сектору для відновлення туристичної інфраструктури та підтримки туристичних підприємств.

Недостатня розвиненість туристичної інфраструктури. Україна стикалася й стикається з проблемами недостатньої розвиненості туристичної інфраструктури, зокрема відсутністю достатньої кількості готелів, ресторанів та інших туристичних послуг. Для подолання цієї перешкоди необхідно залучати інвестиції для розвитку нових готелів та інфраструктури, сприяти розвитку приватного підприємництва у туристичній галузі та покращувати якість послуг.

Безпека та стабільність. Забезпечення безпеки для туристів є однією з ключових умов розвитку туризму. Війна з Росією створює загрозу безпеці та стабільності в окремих регіонах. Для подолання цієї перешкоди необхідно зосередитися на забезпеченні безпеки туристів, залучати силові структури для забезпечення стабільності, а також активно працювати над мирним врегулюванням конфлікту [2].

Втрата іміджу. Кризові ситуації можуть негативно вплинути на імідж країни як туристичного напрямку. Важливо проводити ефективний маркетинг та рекламні кампанії, спрямовані на відновлення довіри до України як безпечного та привабливого туристичного місця. Наголос на культурному, природному та гастрономічному багатстві країни може допомогти привернути увагу туристів [23].

Як перші кроки до шляху подолання можна розглянути: Розвиток внутрішнього туризму. З урахуванням обмежень на міжнародні подорожі,

важливо активно розвивати внутрішній туризм. Проведення масштабних рекламних кампаній, пропозиція спеціальних туристичних пропозицій та знижок можуть стимулювати українців подорожувати по своїй країні.

Розширення туристичної інфраструктури. Для залучення туристів необхідно розвивати туристичну інфраструктуру, включаючи готелі, ресторани, транспортні засоби та визначні пам'ятки. Залучення інвестицій та сприяння розвитку підприємництва в туристичній сфері можуть допомогти розширити туристичну інфраструктуру.

Загальними шляхами подолання перешкод розвитку туристичної індустрії України є впровадження ефективної туристичної політики, співпраця між урядом, приватним сектором та міжнародними партнерами, підтримка інвестицій та стимулювання туристичного попиту як внутрішнього, так і міжнародного [43].

Теоретичні можливості розвитку туризму в Україні:

Екологічний туризм: Україна має великий потенціал для розвитку екологічного туризму через свою багату природну спадщину, національні парки та заповідники. Створення екологічних маршрутів, розвиток екологічних та еко-готелів можуть привернути туристів, які цінують природу та екологічно чистий відпочинок.

Культурний туризм. Україна має багату культурну спадщину, яка приваблює багато людей з усього світу. Продовження реставрації та збереження історичних пам'яток, організація культурних фестивалів та заходів, привернення уваги до української культури можуть сприяти розвитку культурного туризму [41].

Агротуризм. Розвиток агротуризму може бути перспективним напрямом для України. Показання та розвиток сільського господарства, організація фермерських ринків, фестивалів та інших подій, пов'язаних з сільським господарством, можуть привернути туристів, які цікавляться сільським життям та аутентичними досвідами [46].

Медичний туризм. Україна має потенціал для розвитку медичного туризму, оскільки у країні присутні якісні медичні послуги за доступними цінами. Привернення іноземних пацієнтів для лікування, розвиток медичних центрів та спа-курортів можуть стати додатковим джерелом доходів в туристичній галузі [33].

Шляхи подолання перешкод та розвитку туристичної індустрії в Україні включають активну співпрацю з міжнародними партнерами, привабливу маркетингову стратегію, залучення інвестицій, покращення туристичної інфраструктури, забезпечення безпеки та стабільності, розвиток нових напрямків туризму та підтримку місцевого підприємництва. Зростання туристичної індустрії сприятиме економічному розвитку, створенню робочих місць та покращенню іміджу країни як туристичного напрямку. Туризм і війна - дві сфери, які мають протилежні впливи на розвиток країни. У контексті України, війна спричинила серйозні проблеми для туристичної галузі. Наступ на територію та, триваючий у наш конфлікт в регіонах Сходу та Півдня країни, призвели до великої кількості жертв, руйнування і знищення інфраструктури, зниження безпеки та загальної нестабільності. Однією з головних проблем є негативне сприйняття іміджу країни. Постійні звіти про військові дії та нестабільність вплинули на сприйняття України як туристичного напрямку. Багато іноземних туристів бояться відвідувати країну через спричинену війною небезпеку. Крім того, війна призвела до руйнування туристичної інфраструктури. Багато готелів, ресторанів, атракцій та інших туристичних об'єктів були пошкоджені або зруйновані під час бойових дій. Відновлення та реконструкція цих об'єктів потребує значних зусиль і фінансових витрат. Закриття кордонів та введення обмежень на переміщення також суттєво вплинули на туристичну галузь. Багато іноземних туристів більше не можуть безперешкодно в'їжджати в Україну, що призвело до зменшення обсягів в'їзного туризму [53].

Окремо я би хотів розглянути "темний туризм", або "туризм пам'яті". Є специфічним напрямом туризму, який спрямований на відвідування місць,

пов'язаних зі страшними історичними подіями, такими як війни, трагедії, катастрофи та інші подібні події. Україна, зі своїм складним минулим, та не менш трагічним сьогоденням має значний потенціал для розвитку.

Dark tourism (тематичний туризм) є сучасним напрямком розвитку туристичної галузі, який базується на відвідуванні місць, пов'язаних зі страшними подіями, трагедіями або історичними подіями, що мають негативний контекст. В Україні такими місцями є пов'язані території з голодомором, територія колишньої Чорнобильської АЕС та зони відчуження, а також, у перспективі сьогодення, місця, пов'язані зі збройним конфліктом з Росією. З урахуванням війни та Чорнобиля, розвиток dark tourism в Україні має свої особливості та виклики. Нижче розглянуті шляхи розвитку цього напрямку:

Безпека та безпечний доступ. Першочерговим завданням є забезпечення безпеки туристів, особливо на місцях, пов'язаних з радіаційним ризиком або зонами збройного конфлікту. Необхідно ретельно контролювати доступ до цих об'єктів, забезпечувати професійну екскурсійну супровід та дотримання всіх безпечних процедур [57].

Інформаційна підтримка та освіта. Для успішного розвитку dark tourism важливо забезпечити належну інформаційну підтримку та освіту туристів. Це включає підготовку якісної інформації про історію та наслідки Чорнобиля та воєнного конфлікту, проведення освітніх заходів, лекцій та виставок.

Створення інфраструктури. Розвиток dark tourism потребує створення необхідної туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани, транспортні маршрути, музеї та інші туристичні об'єкти. Це сприятиме зручності та комфорту для відвідувачів. Важливим аспектом є підготовка відповідної інфраструктури, яка забезпечить зручний та безпечний доступ до місць пам'яті. Це може включати будівництво доріг, створення музеїв, пам'ятних знаків та інших об'єктів.

Використання технологій. Впровадження сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, інтерактивні медіа-інсталяції та мобільні додатки, може

стати важливим інструментом для покращення досвіду туристів і забезпечення більш глибокого осмислення історичних подій. Співпраця зі світовими партнерами. Україна повинна активно працювати на побудову партнерських відносин з міжнародними туристичними агентствами, туроператорами та медіа-компаніями, щоб просувати dark tourism у світі і привертати більше туристів [58].

Управління туристичними потоками. Важливим аспектом розвитку dark tourism є контроль та управління туристичними потоками, щоб забезпечити сталість природного та культурного середовища, запобігти негативному впливу на місцеву спільноту та зберегти цінні об'єкти [16].

Загалом, розвиток dark tourism в Україні потребує врахування особливостей, пов'язаних зі страшними історичними подіями, такими як війна, голодомор та Чорнобиль. Відповідні заходи безпеки, інформаційна підтримка, створення інфраструктури та співпраця зі світовими партнерами є ключовими чинниками для успішного розвитку цього напрямку. Крім того, використання інших форм туризму та розумне управління туристичними потоками можуть сприяти розширенню туристичного сектору в Україні та створенню нових можливостей для розвитку.

Важливо пам'ятати, що dark tourism має особливий характер і пов'язаний зі страшними подіями минулого. Тому етичний підхід до розвитку цього напрямку є надзвичайно важливим. Необхідно зберігати достоїнство та поважати пам'ять про жертви, забезпечуючи одночасно безпеку туристів та дотримання етичних норм. Розвиток темного туризму в Україні може не лише привернути туристів, але й сприяти відтворенню історичної пам'яті, вивченню історії та формуванню свідомого громадянства [57].

3.4. Перспективи відновлення економічного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії та напрямки розвитку у післявоєнний час

Після війни суб'єкти туристичної індустрії зазвичай зазнають значних втрат і викликів. Однак, з правильною стратегією розвитку та відновлення,

вони можуть відновити свій економічний потенціал та знайти нові напрямки розвитку. Після завершення воєнних конфліктів, відновлення туристичної індустрії є важливим завданням для економічного відродження та соціального розвитку країни. На основі світового досвіду можна виділити кілька перспективних напрямків розвитку туризму в післявоєнний період:

Відновлення та реконструкція: Першим кроком до відновлення економічного потенціалу є відновлення та реконструкція пошкоджених інфраструктурних об'єктів, готелів, ресторанів та інших туристичних об'єктів. Це вимагає значних інвестицій та співпраці з урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами. Важливим елементом відновлення економічного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії є проведення маркетингових кампаній та просування національного туризму. Це може включати рекламні кампанії, участь у виставках та ярмарках, співпрацю з туроператорами та медіа.

Суб'єкти туристичної індустрії можуть розширити свою туристичну продукцію шляхом розробки нових туристичних маршрутів, тематичних екскурсій та інших цікавих пропозицій. Наприклад, створення туристичних маршрутів, пов'язаних зі страшними подіями війни, або розвиток екологічного туризму [42].

Використання інноваційних технологій, таких як віртуальна реальність, додатки для мобільних пристроїв та інтерактивні технології, може стати привабливим елементом для туристів і допомогти повернути їх у зруйновані регіони.

Урядова підтримка туристичної галузі в післявоєнний період є важливою для відновлення її економічного потенціалу. Це може включати фінансову підтримку, знижки на податки для туристичних підприємств, спрощення візового режиму для іноземних туристів та інші заходи, спрямовані на стимулювання туристичного розвитку [30].

Залучення іноземних інвестицій може бути важливим фактором у відновленні туристичної галузі після війни. Іноземні інвестори можуть

фінансувати будівництво нових готелів, ресторанів, туристичних атракцій та інфраструктури.

Суб'єкти туристичної індустрії можуть співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня туристична організація (UNWTO), для отримання фінансової та експертної підтримки, обміну досвідом та просування туристичного потенціалу [21].

Важливою перспективою для розвитку туризму після війни є формування нового іміджу регіону, залучення туристів за допомогою унікальних туристичних пропозицій та створення безпечного та комфортного середовища для подорожей. Одночасно варто зосередитись на розвитку сталого туризму, збереженні культурної спадщини та екологічної рівноваги. Для подолання перешкод розвитку туристичної індустрії в післявоєнний період в Україні необхідно ретельне планування, координація зусиль уряду, громадськості та бізнес-сектору. Ключовими шляхами подолання перешкод можуть бути:

Привертання іноземних туристів: рекламні кампанії, участь у міжнародних виставках та виставах, співпраця з туроператорами та використання сучасних маркетингових стратегій можуть допомогти привернути іноземних туристів до України [43].

Розвиток внутрішнього туризму: Залучення українських громадян до подорожей по власній країні шляхом розвитку туристичної інфраструктури, створення цікавих туристичних маршрутів та пропозицій. Важливо інвестувати в покращення туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани, транспортну систему та інші зручності для туристів [47].

Співпраця між готелями, ресторанами, туроператорами та іншими суб'єктами туристичної галузі може сприяти створенню комплексних туристичних пропозицій та забезпечити більші можливості для туристів.

Активна комунікація та сприяння створенню позитивного іміджу країни, її культури, природи та гостинності можуть позитивно вплинути на сприйняття України як туристичного напрямку [33].

Розвиток туризму в Україні після війни може стати важливим чинником відновлення економіки та підтримки соціального розвитку. Для цього потрібна комплексна підтримка від уряду, активна співпраця суб'єктів туристичної галузі та постійна робота над покращенням якості туристичних послуг та інфраструктури. Розвиток альтернативних напрямків, таких наприклад як екологічний туризм, культурний туризм, гастрономічний туризм, може привернути нові категорії туристів та допомогти диверсифікувати туристичну пропозицію [30].

ВИСНОВКИ

Під час проведення дослідження для дипломної роботи "Перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні у післявоєнний час" було ретельно вивчено різноманітні літературні джерела, включаючи нормативні документи, Закони, Положення, посібники, інформаційні довідники, статистичні матеріали, журнали, газети, статті та книги. Метою цього дослідження було докладно вивчити сферу туризму в Україні та індустрію в цілому, а також виявити можливі шляхи покращення розвитку.

При написанні роботи були використані науково-обґрунтовані методи, зокрема літературні, логічні та методи порівняння. Ці підходи дозволили провести дослідження даної теми і чітко визначити процес становлення та розвитку індустрії туризму, а також виявити особливості у сучасний період.

В результаті даного дослідження було досягнуто важливих висновків, які відображають значущість туристичної індустрії в Україні у післявоєнний період. Отримані наукові дані дозволили чітко визначити шляхи її подальшого розвитку та показати специфіку туризму у даному контексті.

1. Туристична індустрія в Україні має великий потенціал для розвитку у післявоєнний період. Країна багата на природні та культурні ресурси, які можуть привернути туристів з усього світу.

2. Геополітичне положення України, її історична спадщина та розмаїття природних ландшафтів створюють сприятливі умови для розвитку різних видів туризму.

3. Розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готельні комплекси, транспортні засоби, ресторани та розважальні заклади, є важливим аспектом для залучення туристів та забезпечення комфортного перебування.

4. Важливу роль у розвитку туристичної індустрії відіграють маркетингові стратегії, просування туристичних продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках, створення позитивного іміджу країни.

5. Розробка і реалізація спеціалізованих туристичних програм та маршрутів, направлених на задоволення потреб різних груп туристів, таких як культурний, релігійний, екстремальний, екологічний та гастрономічний туризм, є перспективним напрямом розвитку.

6. Співпраця з міжнародними туристичними організаціями, участь у міжнародних виставках та форумах сприяють приверненню уваги зарубіжних туристів до України та сприяють розвитку туристичного бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Міжнародний туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Прес, 2002. – 470 с
2. Ангелко І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні/ І. В. Ангелко // Український соціум. – 2014. № 2. – С. 71-79.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – Київ: Київський університет, 2001. – 395 с.
4. Бейдик О.О. Рекреаційна географія: навчально-метод. комплекс дисципліни / О.О. Бейдик. – К.: Обрії, 2007. – 96 с.
5. Бушуев В. В. О дефиниции «индустрия туризма» / В. В. Бушуев // Культура Народів Причорномор'я. – 2001. – № 25. – С. 179–182.
6. Воскресенський В. Ю. Міжнародний туризм - ЮНИТИ-ДАНА, 2006. - 255 с.
7. Закон України «Про туризм»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
8. Гайдук А. В. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг/ А. В. Гайдук // Регіональна економіка. – 1999. – №2. – 172 с.
9. Герасименко В. Г. Основи туристського бізнесу / В. Г. Герасименко. – Одеса: 1997. – 160 с.
10. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). (2022). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua>
11. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). (2021). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.ukrinform.com/photos/2022_01/1642688886-374.jpg
12. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). (2021). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.ukrinform.com/photos/2022_01/1642688885-876.jpg

13. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу / Л. П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
14. Державна агенція новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://firtka.if.ua/>
15. Івченко Л. М. Інновації в туризмі. Київ: 2007. – с.268
16. Кожухівська Р. Б. Інноваційна економіка. 2012. №29. С.43-49
17. Кривега К. В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К. В. Кривега // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2005. - Вип. 21. - С. 118-124.
18. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посіб. / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
19. Кузик С. П. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід : [монографія] / С. П. Кузик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 254 с.
20. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2005. – 436 с.
21. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. - К.: Знання, 2008. - 661 с.
22. Маркетинг туризму: підруч. / [за заг.ред. Ю. М. Правика]. – К.: «Знання», 2008. – 303 с.
23. Міжнародний імідж України: міфи і реалії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://razumkov.org.ua/additional/analitical_report_NSPP3_ukr.pdf
24. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні. Навчальний посібник. - Київ,- 2005. - 406 с.
25. Новіков В. С. Інновації в туризмі: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В. С. Новіков. - Видавничий центр «Академія», 2007. - 208 с.
26. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / [за заг. ред. В. Г. Герасименко]. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
27. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

28. Офіційний сайт туристичної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>
29. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів [Текст] / Під заг.ред. проф. В. К. Федорченка. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 640 с.
30. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
31. Руденко В. П. Довідник з географії природно-рекреаційного потенціалу України [Текст] / В. П. Руденко. - К.: Вища школа, 1993.
32. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму/ В. А. Смолій, І. Б. Федорченко, В. І. Цибух. – К.: Слово, 2006. – 372 с.
33. Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Харків, 2020 р. Харків, 2020. 234 с.
34. Туристична діяльність України у 2015 році. Статистичний збірник. Київ, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_td_bl.htm
35. Туристична діяльність України у 2016 році. Статистичний збірник. Київ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_td_bl.htm
36. Туристична діяльність України у 2017 році. Статистичний збірник. Київ, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/18/Arch_td_bl.htm
37. Туристична діяльність України у 2018 році. Статистичний збірник. Київ, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/19/Arch_td_bl.htm
38. Туристична діяльність України у 2019 році. Статистичний збірник. Київ, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/20/Arch_td_bl.htm

39. Устименко Л. М. Історія туризму / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. – К. : Альтерпрес, 2008. – 354 с.
40. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. / Передм. В. А. Смолія. – К.: Вища шк.,- 2002. – 195 с
41. Хмелевський О. В., Кошівська М. В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України // Приазовський економічний вісник. 2018. № 2 (07). С. 15-19.
42. Хортин Х. Стратегія в умовах невизначеності / Х. Хортин, Р. Керкленд, П. Вигері // Вісник McKinsey. – 2002. - №1. – с.21-22
43. Цехла С. Ю. Іноземний туризм в Україні і напрямки його розвитку / С. Ю. Цехла // Тенденція розвитку економіки и формування сучасної системи управління зовнішньоекономічними зв'язками: регіональний аспект /Під ред. Крамаренко В. І. – Культура народів Причорномор'я, 2007. – 263 с.
44. Цехла С. Ю. Систематизація факторів розвитку туристської індустрії / С. Ю. Цехла // Вчені записки ТНУ. Серія: Економіка та управління. – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – 373-380с.
45. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навч. посіб. / Н. В. Чорненька. – К. : Атіка, 2006. – 26
46. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : підручник. Київ : Знання, 2013. 334 с.
47. Шершньова, О. В. Нормативно-правове закріплення видових класифікацій туризму в Україні та їх відповідність міжнародним вимогам [Текст] / О. В. Шершньова // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні : матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 травня 2008 р., м. Острог). — Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька акад.», 2008. – 390-393 с
48. About WYSE Travel Confederation. WYSE: website. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wysetc.org/about-us>
49. Burns Peter. Tourism: A New Perspective / Peter Burns, Holden Andrew. – London: Prentice Hall, 1995. – 239 p

50. COVID-19 is a ticking time bomb for Europe's tourism industry : website. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.eesc.europa.eu/bg/news-media/news/covid-19-ticking-timebomb-europes-tourism-industry-says-eesc>

51. Goeldner Charles R. Tourism: Principles, Practices, Philosophies / R. Charles Goeldner, J. R. Ritchie: [9th ed.]. – N.-Y.: John Wiley and Sons, Inc., 2002. – 642p.

52. Kamal-Chaoui, L. (2022). More tough times ahead for the tourism sector – the impacts of the war in Ukraine. COGITO. <https://oecdcoquito.blog/2022/04/08/more-tough-times-ahead-for-the-tourism-sector-the-impacts-of-the-war-in-ukraine/#:~:text=The%20long%20way%20round,about%20future%20prospects%20and%20investment>

53. Müller, M. (2022). How the war in Ukraine affects tourism in Eastern Europe. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dw.com/en/how-the-war-in-ukraine-affects-tourism-in-eastern-europe/a-61074491>

54. UNESCO. (2023). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unesco.org/ru/countries/ua>

55. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition : website. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://internationalinvestment.biz/index.php>

56. UNWTO Statistics. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unwto.org/tourism-statistics/covid-19-and-tourism-statistics>

57. Ward, A., Stessel, A. (2012). Dark tourism: An assessment of the motivations of visitors to Auschwitz– Birkenau, Poland. Irish Business Journal, 7(1), 10-22. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sword.cit.ie/irishbusinessjournal/vol7/iss1/3>

58. Yuill, S. (2003). Dark Tourism: Understanding Visitor Motivation at Sites of Death and Disaster. MSc Thesis, Texas A & M University